

Yaşadıkça Eğitim

OCAK / ŞUBAT 1991

SAYI: 14

5000 TL (KDV DAHİL)

Aile Gençlik İlişkileri

Ev Ödevleri

Hayal Gücümüz
ve Biz

Beslenme

Çocuklara Nasıl Davranmalı?

Eğitimde
Bilgisayar

ÖZEL KÜLTÜR ANA OKULU

Kültür'lü olmak için yeni bir şans...

*Talep üzerine
Özel Kültür Ana Okulu
Ek Sınıflar Açıyor...*
Kayıtlar Başlamıştır.

**ÖZEL KÜLTÜR KOLEJİ
AN A OKULU**

HAZNEDAR, BAHÇELİEVLER Tel: 554 66 51 / 584 17 13

**ÖZEL
KÜLTÜR
ANAOKULU**

HAZNEDAR,
ŞEVKET DAĞ SOK., NO: 16
BAHÇELİEVLER/İST.
TEL: 554 66 51 - 584 17 13

**ÖZEL
KÜLTÜR
İLKOKULU**

İNCİRLİ YOLBAŞI SOK.,
BAKIRKÖY/İST.
TEL: 583 97 36 - 583 86 19
583 64 17 - 561 26 63/64

**ÖZEL
KÜLTÜR
LİSESİ**

ATAKÖY 9.-10. KISIM
ATAKÖY/İST.
TEL: 559 04 88 - 559 04 94
559 43 94 - 560 01 18
560 00 63

YAYINCIDAN OKURA

Değerli Okuyucular,

Yeni bir yıla girerken, **Yaşadıkça Eğitim** dergisi konusunda da bazı yeni kararlar aldık: **Yaşadıkça Eğitim** dergisi, bu sayıdan itibaren iki ayda bir, düzenli olarak yayınlanacaktır. Bu düzeni kesinlikle sürdürebilmek amacıyla, dergimizin sayfa sayısını azalttık. Ancak daha sonraki sayılarda, olanaklarımız ölçüsünde sayfa sayısı da artacaktır.

Yaşadıkça Eğitim, kendi alanında ülkemizin tek dergisi olma özelliğini sürdürmektedir. Yetişkinlere yönelik böyle bir yayını, belli bir çizgide sürdürmenin zorluklarından söz etmek istemiyoruz. Her işin zorlukları vardır. Kaldı ki biz, bu zorlukların birçoğunun da üstesinden geldiğimize inanıyoruz. Ülkemizde, eğitim konusuna yönelik akademik çevreler, **Yaşadıkça Eğitim** dergisinin yayın çizgisine güvenlerini, gönderdikleri yazılarla belirtmiş oluyorlar.

Bilimsel doğruların geniş kitlelere ulaştırılması, bu doğruların dar akademik çevrelerin dışına yayılması, özel çabaları gerektirmektedir. **Yaşadıkça Eğitim** dergisi, eğitim alanında böyle bir çabayı üstlenmiştir. Bilimsel doğruların sulandırılmadan, ancak geniş kitleler tarafından istenilen ölçüde ve anlaşılabilir bir biçim içinde verilmesi, en başta gelen yayın ilkemiz olmuştur. Bu ilkemizi büyük bir özen içinde sürdürmekte de kararlıyız.

İki ayda bir düzenli olarak yayınlanmak, dergimize bir ölçüde "actual" bir özellik de kazandıracaktır. Dergimizin içeriğinde, yaşanan zamana daha bağlı bir çizgi tutturma olanağı bulabileceğiz.

Yeni açtığımız "Bir Sorunumuz Var" sayfası, sizlerden gelecek sorular ve sorunlarla daha somut olaylara yönelebilecektir.

Umut ve barış dolu günler dileriz.

Sahibi Kültür Hizmetleri Ltd. Şti. Adına Fahrettin AKINGÜÇ	Dizgi Önder KARÇIĞA	Baskı ve Cilt Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik AŞ. Halkalı - İST.
Genel Yayın Koordinatörü Ömür CANDAŞ	Pikaj Zafer UZUNTÜRK	Yapım - Yönetim YA/BA YAYINLARI Eski Londra Asfaltı ,19 Şirinevler - İSTANBUL Tel : 551 52 03 - 551 52 04 Telex : KULT TR 28 837
Yazı İşleri Müdürü Bahar AKINGÜÇ	Montaj Şefika KARÇIĞA	Abone Koşulları Yıllık (6 sayı) 25 000 TL Abone ücretleri için : Yapı Kredi Bankası Bakırköy Şubesi H.No: 2888 Yaşadıkça Eğitim ya da Posta Çekli H. No: 475 009
Yayın Yönetmeni İlhami FİNDİKÇİ	Tire Film Göksu Grafik	
Yayın Yardımcısı Gülray DOKUZOGUZ	Renk Ayrımı Renk Grafik	
Teknik Yönetmen Kudret GÜVENÇ	Fotoğraflar Temel YİRMİBEŞ	

İÇİNDEKİLER

Alle Gençlik İlişkileri 5

Prof. Dr. Adnan ZİYALAR

Dünyamız bütün insanlarıyla yeni bir gelişim yarışına girmiştir. Biz gençlerimizle beraber bu yarışta yan yana koşmak durumundayız. Biz yavaş giderssek, gençleri yakalayamayız. Onları tutmaya çalışırsak hem onlar hem de biz geri kalırız. Değişim ve yenilenme insanın doğal gereksinimidir.

Çocuklarımıza Karşı Kırıcı ve Yıkıcı Olmayalım 11

Dr. Psikolog Nursel TELMAN

Çocuklarımıza küçük yaşlarda yaşattığımız kırıcı ve yıkıcı olumsuz deneyimler, onları duygusal yönden örseleyebilir. Bu tür örselenmeler de gelecekte büyüklerine saygısız davranan gençler yaratılmasının ardındaki önemli nedenlerdir.

Bir Sorunumuz Var 13

Ev Ödevlerini Önlemek Yerine... 14

Psikolog Günsel ORAL

Öğretmen, verdiği ev ödevinin amacını belirlemeli ve öğrencilerine de ödevin amacını açıklamalıdır.

Beslenmeyi Reddeden Çocuklar 17

Çeviren: Uzm. Psikolog Jale MİNİBAŞ

Fiziksel ya da ruhsal nedene bağlı olsun, beslenme ile ilgili sorunların çözümü yalnızca ana-babanın tavırı ile kolaylaşır ya da zorlaşır.

Hayal Gücümüz ve Biz 21

Eric KLINGER

Hayallerimiz, hiçbir ücret istemeden çalışmamıza, sıkıntılarımızdan kurtulmamıza ve yaşamı daha zevkli hale getirmemize yardımcı olurlar.

Yayınlar 26

Eğitimde Bilgisayar: Yararları ve Yetersizlikleri 27

Doç. Dr. Ali BAYKAL

Veri patlamasını denetleyip yöneterek bilgiye dönüştürmek bilimin, bilgi patlamasını denetleyip düzenleyerek erdeme, yeteneğe dönüştürmek de eğitimin görevidir.

Aile Gençlik İlişkileri

Prof. Dr. Adnan ZİYALAR
(İÜ. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Psikiyatri Anabilim Dalı)

Dünyamız bütün insanlarıyla yeni bir gelişim yarışına girmiştir. Biz gençlerimizle beraber bu yarışta yan yana koşmak durumundayız. Biz yavaş gidersek, gençleri yakalayamayız. Onları tutmaya çalışırsak hem onlar hem de biz geri kalırız. Değişim ve yenilenme, insanın doğal gereksinimidir.

GÜNÜMÜZDE AİLE YAPISI

Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi, bizim ülkemizde de aile yapısı önemli değişikliklere uğramış ve özellikle nüfus artışı, ekonomik modellerin değişmesi, nüfusun kırsal alanlardan şehirlere ve endüstriyel merkezlere kayması, aile adını verdiğimiz bu sosyal birimde, hem sayısal hem de yapısal farklılaşmalara yol açmıştır.

Çok yakın akrabaların da bir arada yaşadığı aile biçimleri giderek terk edilmiş ve yerini *modern aile* adını verdiğimiz ve ana-baba ile evlatlardan oluşan bir aile tipine bırakmıştır. Bu ailenin de giderek küçüldüğü ülkeler görülmekte ve aile, yaşları 15-16'yı bulan gençlerin okuma, çalışma ve diğer sebeplerle aileden ayrıldığı ve aile adı altında çok küçük çocuklarla ana-babanın oluşturduğu bir birim haline dönüşmüştür.

Bu gelişim süreçleri bizim ülkemizde de örneklerini vermeye başlamış, aile hem küçülmüş hem de genç bireylerin aile yanında geçirdikleri sürelerde kısıalma ve kopukluklar ortaya çıkmaya başlamıştır.

'Ailenin içerde parçalanması' adı verilen bu olayın yanı sıra, bizim ülkemize has olmak üzere, ailenin dışta parçalanması da önemli bir başka sosyal olgu olarak karşımıza çıkmış ve yabancı ülkelerde çalışma şansı arayan genç gruplar, aileyi birden fazla parçaya bölmüşlerdir.

Bu dağılma ve ayrılmalar, aile-gençlik arasında, bir kısmı olumlu, bir kısmı ise olumsuz değişikliklere yol açmıştır.

Olumlu Sonuçlar

Büyük aile tipinden küçüğe geçişte en olumlu sonuç, gençlerde kişilik geliştirme ve sorumluluğa hazırlanma sürecinin gelişmesidir. Bireysel teşebbüsün artması,

gençlerin çok erken yaşlarda gelecek fikrine alıştırılması, günümüzün gözde ekonomisi olan yarışma ve tüketim kavramlarını benimseyebilme ve uyum sağlayabilme gibi özellikler gelişmiş ve kişi, daha çok üretici ve daha çok kişisel mal toplama isteğinde olan bir kimlik kazanma eğilimi de olan psikolojik bir yapıya sahip olmuştur. Gençlerin hukuki kavramlarında da olumlu sayılabilecek farklılaşmalar başlamış, özellikle kız-erkek çocuk farkının ortadan kalkması ile teşebbüs hakkı, mirastan eşit pay alma hakkı, eşit eğitim ve kültüre sahip olma hakkı gibi kavramlarda, kadının sosyal skaladaki ağırlığı ve değeri etkinlik kazanmıştır.

Kişisel özgürlüğün çok arttığı bu durumda kişilerin seçme, beğenme, reddetme hakları doğmuş ve bu özellikler; gençlerin iş seçimi, tahsil takdiri, eş seçimi, yaşanılacak yeni mekânların

seçimi gibi kişinin davranış biçimlerini kendi inisiyatifine bırakan ve daha güçlü, daha yaratıcı beyinlerin gelişmesine yol açan sonuçlar vermiştir.

Olumsuz Sonuçlar

Ailenin giderek küçülmesi, ailede çocuk sayısının azalması, ailenin birden fazla parçaya ayrılması, yukarıda özetlediğimiz olumlu sonuçların yanı sıra, çok sayıda olumsuz sonuçlar da vermiştir.

Bunların arasında otorite kaybını, hiyerarşik düzenin bozulmasını, aile bireylerinin birbirine olan yakınlık ve bağlılığının kaybolmasını, dayanışmanın zayıflamasını sayabiliriz. Bunların yanı sıra ev, tarla, ortak kullanılabilecek eşyalar ve malzemeler gibi ihtiyaç maddelerinin aileden ayrılan her kişi için yeniden temin zorlukları, çok sayıda ekonomik problemin ortaya çıkmasına sebep olmakta, tüketim hızla artmakta ve her kişi tek başına bir tüketim makinesi haline gelmektedir.

Aile içinde alınabilecek ortak kültür değerlerinin, aile içindeki dini eğitimin ve uygulamalarının da olumsuz et-

kilendiği, birçok adetin terk edildiği, aile bireyleri arasındaki yakın takip ve kontrolün ortadan kalktığı ve yeterli sorumluluk duygusu ve self-respect adını verdiğimiz sağduyu yetersizliği halinde çok sayıda kusurlu davranışın ve suç niteliğinde olayın olduğu gözlenmektedir.

Kabile içi ve büyük aile tipi bir yaşamı terk ederek çalışmak için endüstriyel merkezlere göç eden genç Afrikalı insanda bu olumsuz değişimlerin hepsi görülmüş; yalancılık, asilik, saldırganlık, suç işleme gibi hallerin yanı sıra, fahişelik, homoseksüellik, evlilik dışı bir arada yaşama, evlilik dışı evlat edinme, kumar, içki, madde bağımlılıkları gibi toplumu içten kemiren ve bozan davranış kusurları ortaya çıkmıştır. Aynı durum, o kadar şiddetli olmasa bile bizim ülkemiz için de geçerlidir ve özellikle büyük şehirlerde yaşayan ailelerin gençlerinde, yukarıda sayılan değişimler ihmal edilemeyecek boyutlara yaklaşmaktadır.

Aile-Genç İlişkilerini Etkileyen Diğer Faktörler: Günümüzde aile tipinin

değişmesi sonucu, aşağıya sıraladığımız ilişkilerde önemli değişimler görülmüştür.

a- Beslenme Biçimlerinin Değişmesi: Klasik ve bütün aile fertlerinin bir arada sofraya oturup beslenmeleri olayı, giderek tarihe karışmaktadır. Sofrada toplu beslenme, sadece bir gıda almak olayı değildir. Sofra, aile bireylerinin ortak bir masası ve oturumu olarak değerlendirilmelidir. Sofrada ailenin ortak meselelerinin konuşulması, dertlerin ve isteklerin dile getirilmesi, önemli kararların alınması adeti de kaybolmaya yüz tutmuştur. Sofra, aynı zamanda sosyal bir zamanlama ve sosyal bir saat anlamındadır. Herkes belli saatlerde sofrada bulunma mecburiyetindedir. Böylece gençler sofraya zamanı evde olurlar, çocuklar oyunlarını keser ve sofraya hazır olurlar, evin erkekleri iş dönüşü kahvehane, kumarhane, meyhaneye gibi yerlere takılmadan sofranın vereceği huzur ve düzene uyarlar. Bu adetin bozulması ile sofranın besleyiciliğinin yanı sıra kutsallığı da kaybolmuş ve aileyi toplayıcı vasfı ortadan kalkmıştır. Pek çok Afrika ülkesi insanında, ailenin artık sofrada değil işyerine en yakın içkili mahalde toplanma alışkanlığı başlamıştır. İş dönüşü eve gelmeyen kocayı en yakın meyhanede bulan Afrikalı kadın, kendisi de aynı saatlerde bu yere gitmekte ve evde yiyecek hiçbir şey bulamayan çocuklar da ana babalarının karınlarını doyurduğu bu içkili yerlere doluşmaktadır. Böylece sofraya, daha önce adet olmayan bir madde-içki- de dahil olmakta ve genç bireyler, bu madde ile 10-11 yaş dolaylarında tanışmaktadırlar.

Ailenin doyum ve beslenmesinin ev dışına kaydırılmasıyla ekonomik model değişmiş, artık bir kişinin doyması için gerekli harcama evde olabileceğin çok üstüne çıkmış ve sabit kazancın daha büyük paylarla harcanması, ailenin fakirleşmesine ve mal toplama gücünün azalmasına yol açmıştır. Bu olayın daha da önemli bir yönü, özellikle gençlerin ve çocukların, aile dışında beslenilebileceğini öğrenmiş olmalarıdır. Çocuklar ve genç kızlar evin dışında beslenebilmek için kötü amaçlı insanlara yaklaşmakta ve onların isteklerine cevap verebilmektedirler.

Başkalarının elinden beslenenler, başkalarının istedikleri gibi hareket etmek zorunda kalırlar.

b- Zayıflayan Adetler: Aile yapısındaki bu değişimler; küçülme, parçalanma, aile içi iletişimin azalması, beraber beslenmenin önemini kaybetmesi, toplu adetleri de olumsuz etkilemiştir. Düğün, nişan, bayram gibi ortak etkileşimler giderek zayıflamaya yüz tutmuş, özellikle bu adetlerin yaptırımları umursanmaz hale gelmiştir. Dini kaideleri kimin yerine getirdiği, sosyal kaidelere kimlerin itibar ettiği artık aranmaz hale gelmiştir. Çok çeşitli şirketler, bayramları, bir kâr zamanı olarak değerlendirmeye başlamış ve aileler bayram günlerinde birbirlerini ziyaret edecek, dargınlar barışacak yerde, turistik gezilere çıkmaya başlamış, ailenin büyükleri gezide iken çoğunlukla gençler ayrı gruplar oluşturmuş, onlar da kendi aralarında geziler tertip etmiş ve artık ana-baba-evlat arasında ortak yaşam biçimleri azalmıştır. Ailenin büyükleriyle gençleri birbirleri için birer

ihtiyaç olmaktan çıkmışlardır. Bayram kutlaması, yerini, bayram tatiline bırakmıştır.

Ailenin gücünün elvermediği hallerde, devletin gençlere her konuda yardımcı olması, imkân vermesi, yön göstermesi gerekmektedir.

c- Kültürel Değişiklikler: Bu yeni aile düzeni toplum kültürünü çok fazla etkilemiş ve aile içinde her yaş kesimi için adeta ayrı bir kültür oluşmuştur. Erken gençlik dönemi adını verdiğimiz 11-15 yaş grubu gençlerinde, kültür bir televizyon kültürü olmaya yönelmiş ve bu gençlerin ana-babalarından alabilecekleri kültürel veriler çok azalmıştır. Düşünce, lisan ve davranışları ayrı, değer yargıları değişik bir genç nesil üremiştir. Yetişkinler bu yeni nesil gençlerine karşı kendi kültür değerlerinden taviz vermeye başlamış ve ana-baba-evlat arasındaki otorite ortadan kalkmıştır. Bu durum, aile içinde *karmaşık kültür örnekleri* adını verdiğimiz yeni bir aile-geçer ilişkisi dönemini başlatmıştır. Aile böylece ikinci bir defa daha bölünmüş ve adeta sadece tek kişiden oluşan bir aile tipi meydana gelmiştir. Aile otoritesi, yerini bireysel otoriteye bırakmış ve yeni yetişmekte olanın yönlendirilmesi, ailenin inisiyatifinden çıkmıştır. Gençlerle aile bireyleri arasındaki iletişim, bir maddi olanak kaynağı olarak değerlendirilme yoluna girmiştir.

d- Arkadaşlık Biçimleri:

Eğlenme, beraber vakit geçirme, geziler önemli ölçüde aile dışına kaymış ve artık ana-babalar için bir referans olmaktan çıkmıştır. Çok kültürlü arkadaşlık tipleri başlamış, gencin ev dışında kimlerle arkadaşlık yaptığı, kimlerle beraber olduğu takip edilemez hale dönüşmüştür. Özellikle büyük yerleşim birimlerinde gençlerin bu iyi tanımadıkları kimselerle yaptıkları arkadaşlıkları sonunda geri dönülmez zararlara uğradıkları görülmüştür. Özellikle gençler arasında nişanlanma, evlilik gibi kendilerinden başkalarının da tasvip ve onayını isteyen sosyal olaylar bireysel olaylar haline gelmiş ve yeni kurulacak ailelerde temel kavramlar giderek farklılaşmıştır. Evlilik dışı bir arada yaşama, evlilik dışı evlat edinme, çok sayıda gecenin ev dışında geçirilmesi, aile-geçer iletişimini çok azaltmış ve koparmıştır. Ailenin gençlerin cinsel davranışlarını kontrol etme şansı giderek azalmaya yüz tutmuş ve cinsel yaşam biçiminin sosyal vasfı kaybolmuş; bireye has bir davranış modeli gelişmiştir.

e- Yeni ekonomik modeller, televizyon, beslenme tarzının değişmesi aileyi sayı, kalite açısından böldüğü gibi, biyolojik olarak da gruplara ayırmıştır. Çocuklar, buluş çağı gençleri, orta ve geç gençlik dönemi kişileri, yetişkinler ve yaşlılar çok farklı düşünce ve duyuşları olan gruplar oluşturmuşlardır. Bu biyolojik gruplaşma, yeni adetlerin oluşmasına, yeni eğlence tarzlarının meydana gelmesine sebep olmuş ve kitle dinamiği farklılaşmıştır. İçki içme adetinin gençler arasında yaygınlaşması, çok kültürlü bir müzik zevkinin

doğması, araç sürmenin yaygınlaşması, araç sürmenin bir ihtiyaç olmaktan çıkıp bir zevk haline çevrilmesi, cinsellikte dönem sınırlarının kaldırılması gençlerle ana-babaların iletişimini zorlaştırmış ve "Taviz verirsiniz anlaşırız," türünden bir yaklaşım tipi belirlenmiştir.

f- Saldırganlık Eğilimleri: Gerek dini otoritenin zayıflaması, gerekse aile içi otoritenin gücünden kaybetmesi, saldırganlık eğilimlerini ön plana çıkarmıştır. Özellikle orta gençlik dönemi adını verdiğimiz 15-18 yaş grubu gençlerde bu durum daha da belirgin hale gelmiş ve aile-geç iletişiminin en kopuk olduğu bir süreç başlamıştır. Bu gençlerde gelişimin tabii bir sonucu olan kişilik geliştirme çabaları ve krizleri, aile ile genci olumsuz bir şekilde karşı karşıya getirmiş ve kişilik geliştirmeyi bir karşı çıkış şeklinde anlayan bu kesim gençlerinde, saldırganlık adeta zorunlu bir karakter halini almıştır. Bu devre gençlerinde aile-geç iletişimini bozan değişimleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

✓Gencin giderek ailesine, çevresine ve topluma yabancılaşması,

✓Huy ve davranışlarında acayipleşme ve farklılaşma,

✓Duygusallığın kaybolması, aşırı pozitivistik gelişmeler,

✓Bazı konularda aşırıya kaçma ve zorunlu düşüncelerin başlaması,

✓İnsanlardan kaçma, yalnızlık istemi,

✓Okuma ve öğrenmeye karşı ilgisizlik, özellikle okumuş gençlerimize eğitim sonu yaşam imkânlarının yeterli ölçüde verilmemesinin sebep olduğu toplumsal küskünlük,

✓Kıyafet dağınıklığı ve anarşisi,

✓Dini kaidelere uymakta ve bunları uygulamakta yetersizlikler.

Araştırmacılar gençlerde görülen bu değişikliklerin pek fazla bir tedirginlik yaratmamasını, bunun biyolojik bir süreç olduğunu, doğal bir zorunluluk olarak kabul edilmesi gerektiğini, toplumun yetişkin ve yaşlı kesiminin bu genç kitleye ayak uydurmak durumunda bulunması gerektiğini, bir çeşit toplum dinamiği gibi düşünülmesini, böylece yetişkin kesimin gençlerle bir iletişim kurabileceğini, onların bizi değil bizim onları takip etme durumunda bulunduğumuzu, ancak tıpkı bilimsel olaylardaki geriden beslenme feed-back sistemi gibi bizim de geleneksel kültürümüzle sürekli olarak onları arkadan etkilememiz gerektiğini ileri sürmektedirler.

g- Otorite Kaybı: Bu, aile genç iletişimini olumsuz etkileyen çok önemli bir unsurdur. Aile otoritesinin kaybı, ilk planda gençlerde karşı çıkma ve saldırganlık olarak görülmektedir. Bu saldırganlık endüstriyel merkezlerde ve büyük şehirlerde daha belirgindir. Kişisel saldırganlık, grup eylemleri, kitle saldırganlığı, sosyal davranışlar, halkı taciz eden davranışlar ve homoseksüelliğin artması, bu otorite kaybının bariz belirtileridir.

Araştırmacılar, gençlerde aile-geç ilişkilerini bozan sebepleri şu şekilde sıralamaktadırlar:

✓Geleneksel kültürü, aile otoritesini, bir başka kaynaktan aldığı emir ve direktif doğrultusunda reddetme; horlama, tahrif ve bu kültür

değerlerine zarar verici davranışlarda bulunma,

✓Saptırılmış bir düşman kavramının gelişmesi, anne-babayı hasım ve şart koyucu görme, haklarının yendiği izlenimi,

✓Şiddeti, karşı çıkıcılığı, kanun dışılığı, otoriteye itaatsizliği sanki gençlere has olumlu bir davranış gibi algılama yanılgısı,

✓Kararsız, değişken ve gençlere açık ve güvenli bir gelecek vaat etmeyen eğitim sistemlerinin uygulanmakta oluşu, eğitimde ardı arkası kesilmeyen bıkırtıcı, denetimlerin ve sınav sistemlerinin uygulanması,

✓Gençlerdeki bu organik tabiatlı saldırganlık eğilimlerinin, sportif faaliyetlere, toplu eğlence çeşitlerine, kültürel programlara kaydırılmamış olması,

✓Kitle yarışması ve kişisel yarışmanın kişinin yeteneklerine göre ayarlanamamış olması, ekonomik bireysellik modeline uygun olarak fırsat eşitliğinin, ödüllendirilmenin yapılamaması,

✓Bireysel sorumlulukta gencin tek başına ve destek-siz bırakılması gibi sebeplerin aile-genç ilişkilerini olumsuz etkilediği ve hiç kimsenin *gençlere vermediklerini istemeye hakkı olmadığını* burada vurgulamak isteriz.

Geçmişin aile tipinde görülen ve sorumluluğun bir piramit gibi tepeden tabana yayılan şeklinin değişmiş ve artık *tam sorumluluk* döneminin başlamış olduğunu ve tam sorumluluğun gençlerde *tam etkinlik* kavramını da beraberinde getirdiğini unutmamalıyız.

Aile-gençlik ilişkilerini yukarıdaki bilgilerin ışığı altında incelemek istersek, meseleyi çocuğun doğumundan itibaren ele alıp, 18-25 yaş dilimini içine alan geç gençlik devresi sonuna kadar götürmek durumunda kalırız.

Anne-baba ile evlat arasındaki ilk iletişimler doğumla başladığı gibi, ilk sürüşmeler de doğum olayı ile başlar. Çocuk daha doğduğu andan itibaren ona hizmet edenleri tanır ve onları kendi istekleri doğrultusunda kullanma isteğinde bulunur. Artık bu alışkanlığını ömür boyu sürdürecektir ve ana-babasını kullanmak isteyecektir. Birçok huylar ve ilk karşı çıkışlar, ilk çocukluk döneminin kalıntılarıdır. Gıda

reddi, dışkılama düzensizlikleri, uykusuzluk, hırçınlık çocuğun ilk kişilik denemeleri olarak kabul edilir.

Bazı Problemler bizleri bunaltabilir, ama unutmayalım ki, sadece akılsızların ve duygusuzların problemleri yoktur.

4-5 yaşa kadar süren bu fizyolojik karşı çıkışlar, daha sonra yerini başka huylara bırakır. Kavgacılık, geçimsizlik, eşyaları tahrip etme, itaatsizlik bunlar arasındadır.

Uygun bir otorite ve ödül-ceza ikilisinin yerinde uygulanması, ana-baba-evlat arasındaki bu karşıtlığı genelde çözecek niteliktedir. Huysuzluğa taviz verilmesi halinde ise bu aile-genç iletişim bozukluğu, ileri gençlik dönemlerine kadar sürer gider.

Ailelerin pek çoğunun çocuklardaki normal gelişim süreçlerini iyi tanıyamamaları, özellikle buluş ve sonraki yıllarda çok belirgin bir iletişim ve ilişki kopukluğuna yol açar.

Bu çocukluk devresinin arkasından, gençlikte üç biyolojik süreç adını verdiğimiz devreler başlar. Bunlar buluşla beraber gelen biyolojik süreç, 15-18 yaş arasındaki psikolojik süreç ve kişilik geliştirme ile soyut düşüncenin geliştiği süreç ve nihayet 25 yaşına kadar sürebilen geç gençlik devreleri olarak bilinir.

a- Buluş veya biyolojik süreç sırasında, gerek kız ve gerek erkek çocuklarda yapısal değişiklikler meydana gelir. İkincil cinsel karakterler adını verdiğimiz bu farklılaş-

maların pek çoğu hepimizin dikkatini çeker. Bu devrenin sonunda kız ve erkek cinsel olgunluğa ererler ve cinsel üretim gücünü kazanırlar. Gerek kız ve gerekse erkek çocukların bu devrede bu farklılaşmanın ne anlama geldiği açısından bilinçlendirilmelerinde büyük bir gereklilik vardır. Aksi halde cinsel kimliklerini seçmekte zorluk çekerler. Bu devrede gençlere yöneltilen aşırı eleştirilerin, aşırı koruyucu bir tutumun, tehdit getirici ve cezalandırıcı davranışların faydası olmadığı gibi, çocuğun toplumsal uyumunun bütünüyle bozulmasına ve davranış bozukluklarının oluşmasına yol açabilir. Hoşgörü, şefkat, anlayış; aile ile genç arasındaki iletişimde temel prensipleri oluşturmaktadır.

b- Orta gençlik dönemi, biyolojik gelişmelerin bittiği psikolojik ve zihinsel bir süreçtir. Bu devrede gençlere yaklaşmak ve onlarla iletişim kurmak oldukça zordur. Bu, duygulanımların ve sempati-lerin çok arttığı bir zamandır. Aile ile gençlerin bu devrede başı, çoğunlukla tasvip edilmeyen sevgi ilişkileri sebebiyle derde girer. Gençlerin başı, şiir, müzik düşkünlüğü, alevlenmiş sevgililerle yeteri kadar derttedir. Genç, zamanının çoğunu evin dışında geçirmek ister. Ailenin geleneksel kültürüne ters düşen tavırlar alır. Saçı, giyimi, konuşması, çevresindeki arkadaşları, evin insanlarına karşı tutumu aileye çok farklı ve olumsuz gelebilir. Bu gençlerin zaman ve mekân duygularındaki yetersizlik, bir başıbozukluk ve plansızlık gibi görünebilir.

Özellikle genç kızların evde tutulması çok zorlaşır. Kırsal kesimde evden kaçış-

lar, şehirleşme bölgelerinde alabildiğine serbest davranışlar dikkati çeker. Tedbir, sakin olmakta, soğukkanlılıkta ve genç ile iletişimi hiçbir zaman koparmamaktadır. Harçlığını kesme, aşırı cezalandırma, dövme, evden kovma gibi tedbirlerin hiçbir yararı yoktur ve gencin kaybedilmesinden başka bir işe de yaramazlar.

Bazı gençlerde ise ortaya çıkan ve çok sinsi gelişen bir orta gençlik çağı depresyonu, işleri daha da kötüleştirir. Sigara, alkol ve madde bağımlılıklarının başladığı ve gençleri ailelerinden ve toplumdan koparıcı nitelikteki bu kusurlarla ailenin tek başına mücadelesi çoğunlukla yetersiz kalır. Bu devrede genci aşırı sıkma; sıkılgan, pısrık, ana bağımlısı tiplerin oluşmasına yol açar. Otoriteden yoksun bir uygulama da çocuğu, asi, karşı çıkıcı, kültür değerlerine ters düşen bir birey haline getirir. Gencin zamanının; çalışma, sportif faaliyetler, kültürel girişimler içinde eritilmesi ve bu işlerin olabildiğince her iki cinsin bir arada olacakları şekilde programlanması zorunluluğu vardır.

c- Geç gençlik dönemi, aile gençlik ilişkilerinin artık gençlik-devlet ilişkileri şekline ve sosyal ilişkiler haline dönüştüğü bir devredir. Evlenme, iş bulma, çevre oluşturma gibi faaliyet ve sorumluluk yüklenme, bu devrenin karakteristikleridir. Ailelerin bu devreye giren çocuklarına önceden bir birikim yapmaları ve yardımda bulunmaları en uygundur. Ailenin gücünün elvermediği hallerde, devletin gençlere her konuda yardımcı olması, imkân vermesi, yön göstermesi gerekmektedir.

Aile ve gençlik arasındaki iletişim ve ilişkiler gibi son derece geniş bir konunun bir tek yazının sınırları içine sığdırılması ve her detayın burada tartışılması elbetteki imkânsızdır. Ben yazımı bu konudaki kişisel görüşlerimi ve duyularımı kısaca belirterek bitirmek istiyorum.

Dünyamız bütün insanlarıyla yeni bir gelişim yarışına girmiştir. Biz gençlerimizle beraber bu yarışta yan yana koşmak durumundayız. Biz yavaş gidersek, gençleri yakalayamayız. Onları tutmaya çalışırsak hem onlar hem de biz geri kalırız. Değişim ve yenilenme, insanın doğal gereksinimidir.

Bu beraber sürdürülen yarışta, aramızda çıkacak problemlerden korkmamalıyız. Onlar bize, biz gençlere problemler çıkaracağız ve bu problemleri şefkatle, serinkanlılıkla, sevgiyle ve hoşgörüyle çözmeye çalışacağız. Biz onlara, bilgi ve tecrübeyi; onlar bize, hırsı ve dinamizmi vereceklerdir.

Gencin zamanının, çalışma, sportif faaliyetler, kültürel girişimler içinde eritilmesi ve bu işlerin olabildiğince her iki cinsin bir arada olacakları şekilde programlanması zorunluluğu vardır.

Problemler, ilerlemenin ve gelişmenin temel taşlarıdır. İnsanlar, onlara basa basa yol alırlar. Bazen bu problemler bizleri bunaltabilir,

ama unutmayalım ki, sadece akılsızların ve duygusuzların problemleri yoktur.

Gençlerimize nasıl davranılacağını bu yazının içeriğinden anlamak oldukça kolaydır. Özellikle şu öğütlerin tutulmasındaki başarı, aile-genç ilişkileri açısından kanaatimce büyük önem taşımaktadır;

✓Günlük hayatınızdaki dürtüleri, sıkıntıları hiçbir zaman çevrenizdekilere yansıtmamaya çalışın.

✓İçinizde mevcut biyolojik saldırganlığı ve öfkeyi yaratıcı bir güç gibi kullanmayı öğreniniz ve çalışmanın en iyi yol olduğunu biliniz, sinirli iken daha çok çalışınız ki sakinleşebilesiniz,

✓Bencil olmaktan, sadece kendinizi düşünmekten ve sürekli olarak haklı çıkma isteğinden vazgeçiniz,

✓Önyargıdan, dedikodudan, insanları suçlamadan, haksız yarışmadan kaçınınız,

✓Bilgilerinizi sürekli yenileyiniz, yeniliklere yumuşak bakınız, duygularınızı geliştiriniz, kazandığınız her bilgiyi, her hüneri başkalarıyla paylaşınız,

✓Evlatlarınıza insanın nasıl sevilmesi gerektiğini örnekleriyle gösteriniz, yaşlılarınızı seviniz ve koruyunuz,

✓Biyolojik ve sosyal kuralları izleyiniz,

✓Ve nihayet Dünya Sağlık Teşkilatı'nın normal insanı nasıl tarif ettiğine bakınız,

"Normal insan önce kendisi, sonra ailesi, sonra hısm ve akrabaları, sonra komşuları ve hemşerileri ve sonra bütün dünya insanları ile iyi geçinen insandır," cümlesini hiç aklınızdan çıkarmayınız.

Çocuklarımıza Karşı Kırıcı ve Yıkıcı Olmayalım

Dr. Psk.Nursel TELMAN

Çocuklarımıza küçük yaşlarda yaşattığımız kıyıcı ve yıkıcı olumsuz deneyimler, onları duygusal yönden örseleyebilir. Bu tür örselenmeler de gelecekte büyüklerine saygısız davranan gençler yaratılmasının ardındaki önemli nedenlerdir.

Oynayacak saha bulamayan çocuklar artık sokak aralarında oynuyorlar. Bu yazıma, gözlediğim bir olayı anlatmakla başlayacağım. Belki bazı kişiler kendilerini bu olayın kahramanları ile özdeşleştirebilirler.

Büyük şehirde yaşayan pek çok erkek çocuk gibi, 12 yaşlarında 8-10 erkek çocuk bir takım kurmuşlardı. İçlerinden birinin siyah beyaz renkli futbol topu ile evlerine yakın en uygun yer olarak sokakta oynuyorlardı. Çocuklar hiç kuşkusuz amatörce futbol maçı yapıyorlardı. Bir ara top gitmemesi gereken bir yere gitti. Bu yerin sahibi dışarı çıkıp çocukları payladı. Cam kırılmamıştı.

Üstelik bu bey, takımdaki çocuklardan birinin de babası idi. Çocuklar süklüm püklüm olmuştu. Bu baba, çocukları azarlamakla da yetinmemiş, oğluna topu eve getirmesini emretmişti. Çocuk bu emre uymuştu. Topun alıkonulacağını düşünen çocuklar üzüldüler. Fakat o ne? Bu baba her nedense olağanüstü kızgındı. Çocuk azarlamak, topu saklamak gibi hafif cezalar vermek onun kişiliğini tam yansıtmayacak, onu doyurmayacaktı. O, çocukları birer birer alıp dövse, belki biraz rahatlardı. Tabii bunu da başaramazdı. Zira şimdiki çocuklar uyanıktı, onları yakalamak zor olacaktı. O halde hırsını elindeki toptan almalı idi. Elindeki bıçak ile meşin topu kesmeyi zor da olsa becerdi. Çocukların gözü önünde cellatlığını tamamladıktan sonra, leşi çocukların önüne atıp, başarılı bir baba edası ile içeri girdi. Çocuklara iyi bir ders vermişti işte!

Çocuklar, üzgün olmanın da ötesinde yaralanmışlardı. Hele de topun sahibi çocuğun ve topu par-

Dr. Psk. Nursel TELMAN

İÜ. Psikoloji Bölümü'nü bitirdi. Lisans üstü çalışmalarını Manchester Üniversitesi'nde 'endüstri psikolojisi' alanında yaptı. 1982'den beri SSK Meslek Hast. Has. Mesleki Rehabilitasyon Merkezi Sorumlusu olarak görevli.

Türkiye'de İş Psikolojisi alanındaki çalışmaların öncülerinden ve uygulayıcılarından olduğu için gururla çalışmalarını sürdürüyor. Bu alanda pek çok araştırması ve aynı adla yayımlanmış bir kitabı var.

çalayan adamın oğlunun içinde bulundukları fırtına. Zira o top sahibine hediye edilmişti. Hem de o çocuk için o top en sevdiği hediyelerden biri idi. Arkadaşının 'babam' dediği adam da onu kesmişti. Parçalanmış topu ya da kalıntısını alıp, ağlamaklı bir şekilde evine kaçmıştı. Bu olay o çocuk ve diğer çocuklar için onları duygusal yönden örseleyici bir deneyim (travma) olmuştu. Yaşamlarının diğer her devresinde topla ilgili konularda bu olay hepsinde buruk bir çağrışım yapabilecekti. Dahası bir babanın ve genelleyerek tüm babaların kıyıcı duygular besleyebileceğini de hepsi yaşayarak öğrenmişlerdi. Çoğu da geleceğin baba adayları idi...

Bu olayı birlikte eleştirelim: Olaydaki baba, hayvanlara ve insanlara özgü, öldürücü olma (thantos) içgüdüsünün aşırı enerjisi ile oluşan saldırganlık duygularını denetleyemeyecek kadar saldırgan (agresiv) bir kişidir. Kızgınlığının derecesine bağlı olarak, önüne geleni, insan da olsa kesebilir, yok edebilir.

Bu olayı hayretle anlattığım bir toplulukta bir hanımefendi övünçle bir anısını aktardı. (O hanımefendi bir dükkan işletiyordu.) O da bir gün, dükkanının camlarını korumak için, yakınlarda top oynayan bir grup çocuğa derslerini vermiş, topalarını parçalayıp çöpe atmıştı.

Ne yazık ki toplumumuzda böyle saldırgan kişilikte pek çok ana-babalar var. Artık apartmanda yaşamaları nedeni ile dört duvar arasına hapsedilmiş çocuklar için, oynayacak mahalle araları ve arsalar da kalmadığına; oynayacakları bir özel oyun-spor alanı da olmadığına göre, bu çocuklar enerjilerini nasıl ve ne yönde kullanacaklardır? Oyunlarını engelleyici kişilikteki, karşılaştıkları her yetişkin, onlarda nefret duyguları uyandıracak; onlar da 'gelecekte saldırgan ana-babalar olma hakkını' kendilerinde göreceklere. Dahası bu tür olumsuz deneyimler bütün yetişkinlere genellenecektir. Çocukların toplumda

Çocukların kendilerinden büyüklere karşı olan saygısızlıklarının ardındaki nedenlerden biri de olumsuz deneyimlerdir.

kendilerinden büyüklere karşı olan saygısızlıklarının ardındaki nedenlerden biri de bu tür olumsuz deneyimlerdir. Öyle ki toplumumuzda sıkça yaşayıp, güncel sorunlarımızdan olarak tartıştığımız "yaşlılara otobüslerde gençler tarafından yer verilmemesi; karşıdan karşıya geçen yaşlıya yardım edilmemesi" gibi pek çok davranışın altında hep geçmişteki bastırılmış duygular yatmaktadır.

Çocuklara ve gençlere olanak tanımalıyız. Bizim çocukluk dönemimizde yararlandığımız çiçekli, ağaçlı bahçeleri, onların elinden aldığımız acı bir gerçektir. O halde, önce biz onlara olanaklar sağlayıp; onlara karşı 'sevgi'li, 'saygı'lı; olumsuz duygularını denetleyebilen, ölçülü, hoşgörülü, anlayışlı erdemli yetişkinler gibi davranalım! Ancak o zaman; 'kendisiyle ve çevresiyle barışık' ruh sağlığı yerinde gençler yaratmanın onur ve mutluluğunu paylaşabiliriz.

BİR SORUNUMUZ VAR

*Yaşadıkça Eğitim Dergisi
Okuyucu Mektupları Bölümü
İlgilerine,*

Beşinci sınıfta giden oğlumuz, çok başarılı ama ev ödevlerini yapmaktan sıkılıyor. Ödevlerini bitirmesi için eşimle ısrar etmek durumunda kalıyoruz.

Televizyonda çıkan bir uzman da ana-babaların çocukların ev ödevlerine yardımcı olmamalarını söylemişti. Ancak, çocuğumuza karışmadığımız zaman da Burak (oğlumuz), hemen 'Dersim bitti.' deyip kapatıveriyor. Ne yapacağımızı şaşırdık. Aklımıza size yazmak geldi. Umarız bizim sorunumuzla da ilgilenirsiniz. Saygılar,

Ece ve Hayri ÖKE

HAZIRLAYAN:
Gülay DOKUZOĞUZ

Sayın Öke Ailesi,

Ev ödevleri, öğrenci olmuş herkesin anılarında, genellikle hoş olmayan biçimde kalmış bir konudur. Üstelik, sizin karşınıza yeniden çıkmış durumda. Çocuğunuz yüzünden yine ev ödevleri ile uğraşmak zorundasınız. Bu kez rolünüz değişik, konu aynı.

Ev ödevlerinin, öğrenciler ve ana-babalar kadar, öğretmenler için de can sıkıcı bir konu olduğunu belki de hiç düşünmemişsinizdir. Oysa öğretmenlerin de yaşamış oldukları bir öğrencilik dönemleri vardır.

Oğlunuzun ev ödevlerini yapmaktan niçin sıkıldığını araştırınız. Öncelikle, ev ödevlerine karşı isteksizliğin nereden geldiğini ya da nedenlerini belirlemeye çalışınız. Ev ödevleri, çocuğunuza niçin sıkıcı geliyor? Sorunu paylaşan kişiler olarak, öğretmeni ve öğrencisi olan oğlunuzu dinlemekle ilk adımı atabilirsiniz. Burak'ın öğretmeni ne tür ödevleri, niçin veriyor? Bunu tam olarak anlamaya çalışınız. Bunu anlayabilirseniz, çözüme ulaşmanız kolaylaşacaktır. Öğretmenler genellikle ana-baba ile

İşbirliğine hazırlıklı ve bu işbirliği için yapıcı olmaya isteklidirler. Yeterki bu işbirliği dileğinizi uygun ve olumlu biçimde dile getirin. Burak'ın 'ödev yapma sorumluluğunu' kazanması, daha huzurlu ve istekli çalışma yöntemlerini kullanma becerisini geliştirmekten başka bir düşünceniz olamayacağını, öğretmenine içtenlikle ve kesin bir tavırla açıklayınız. Önerilerini, yardımlarını rica ediniz. Böylece, öğretmenle iyi bir iletişim kurulabilir ve Burak'la ilgili başka konuları da paylaşabileceğiniz bir dost kazanabilirsiniz.

Burak'ın duygularını anladığınızı, ona açıklayınız. Ödevler ve görevler konusunda kişisel deneyimlerinizden örnekler verebilirsiniz. Kuşkusuz yaşamınızda çok canlı ve çarpıcı deneyimleriniz olmuştur. Onlardan yararlanarak Burak'la keyifli söyleşiler yapabilirsiniz... Böylece ödevler ve görevlerin, yaşamın kaçınılmaz gerçekleri olduğunu Burak'a aktarabilirsiniz.

Ev ödevlerinin sorun haline gelmesinin ardındaki nedenlerden biri de 'kaynak tarama' becerisinin kazanılmamış olmasıdır. Günümüzde genelde ailelerin evlerinde çeşitli kitap ve ansiklopediler bulunmaktadır. Ancak, Sözlük, ansiklopedi vb. yazılı kaynaktan nasıl

yararlanılır? Bu, çocuklar için ürktücü gelebilir. 10 ciltlik genel kültür ansiklopedisinde bir konuyu araştırmaya girişmişse bir süre sonunda umutsuzluğa kapılabilecektir ve ödev yapmamayı yeğleyecektir. Burak'ın 'kaynak tarama' becerisi ne aşamadadır? Bunu belirleyip değerlendirebilirsiniz.

Çocukların ödevlere karşı uzak durmasının bir başka nedeni de yapılan ödevin ana-baba tarafından görülmemesidir. Bakılır da görülmez çoğu zaman. Çocuğun ev ödevleri ya da diğer davranışlarına karşı olumsuz eleştirilerde bulunmak ya da ilgisiz kalmak gibi tavırlar, zaman içinde çocuğu umarsız, ilgisiz, isteksiz davranan bir kişi durumuna itebilir. Çocuk için temel gereksinimlerden biri de 'ilgi çekmek'tir. Çocuklar hangi davranışları ile ilgi çekiyorsa onları sürdürmeyi yeğlerler. Öğretmenin, Burak'ın ödevlerine bir süre için daha yüreklenicili yaklaşımda bulunmasını rica edebilirsiniz. Siz de olumlu-yapıcı eleştirilerinizle onu destekleyebilirsiniz.

'Ev ödevleri' ile ilgili olarak Sayın Günseli Oral'ın bir yazısını 14. sayfada sunuyoruz.

Sağlıklı, huzurlu ve başarılı günler dileriz.

Kolay gelsin.

Ev Ödevlerini Önlemek Yerine...

Günseli ORAL

Öğretmen, verdiği ev ödevinin amacını belirlemeli ve öğrencilerine de ödevin amacını açıklamalıdır.

Yakın zamanda ülkemizde yapılan eğitim yeniliklerinden birisi, ev ödevleri ile ilgili idi. Ev ödevlerinin kaldırılması, bunun hangi yaş grupları için geçerli olduğu soruları ve bu konudaki tartışmalar halen devam ediyor. Bu olayın avantaj ve dezavantajlarını tartışmadan önce, ev ödevlerinin yapısını iyi bilmek gerekir. Ev ödevleri neden verilmeli, ne kadar verilmeli, bu ödevlerden bizler neler umuyoruz?

Ev ödevlerinin pek çok fonksiyonu vardır:

✓ *Öncelikle, verilen bilginin öğrenilip öğrenilmediğini gösteren, ölçmeyi meydana getirirler. Bu aşamada, ödevler farklı şekillerde olabilirler; yazılı, sözlü ya da ikisinin*

karışımı. Örneğin, ilkokul 3. sınıf çocuklarına güneş enerjisi hakkında çeşitli ödevler hazırlamak zor değildir. Bunu bir kompozisyonla ya da sözel olarak sınıfta anlatırlar. Üçüncü bir alternatif olarak, konunun ana hatlarını, öğretmenin anlattığını ve gereken materyalleri sağlayarak çocuklara güneş enerjisiyle çalışan oyuncak arabalar yapmayı gösterdiğini düşünelim. Böyle bir uğraşta, hem konuyu iyi öğrenme, hem de pratiğe uygulama şansı bulan öğrencilerin derse duydukları ilgi ve aldıkları zevk çok daha fazla olacaktır. Bu arada, arabalar arasında bir yarış düzenlenip, sosyal ilişkilerin öğrenilmesi de pekiştirilebilir.

✓ *Ev ödevlerinin ikinci fonksiyonu, çocuğun okulda aldığı bilgiyi tekrarlama imkanına sahip olmasıdır. Böylece çocuklar o günkü konuya daha detaylı yaklaşır, derste anlamadıkları yerleri düzeltebilirler. Elbette çok küçük çocuklarda, bu sonuca varmayı beklemek, fazlasıyla iyimser olmak demektir. Ancak, o günün konularının tekrarını sağla-*

Günseli ORAL

1988'de ODTÜ Psikoloji Bölümü'nü bitirdi. Lisans ve lisansüstü çalışmalarında 'Eğitim Psikolojisi' üzerinde çeşitli projelere psikolog olarak katıldı. Eğitimde program geliştirme, ilkokul Çocuklarında Yaratıcılık ve Okul İçerisi Davranışlar alanlarında yayımlanmamış araştırmaları var. Halen ODTÜ Eğitim Bilimleri Bölümü'nde görevli.

yacağından faydalıdır. Özellikle ilköğretim çağındaki çocukların hafıza ve dikkat kapasitelerinin ne kadar kısıtlı olduğu hatırlanırsa, ev ödevlerinin tekrarlama, soyuttan somuta geçirme ve yenileme işlevlerine büyük yardımcı olduğu anlaşılabılır.

Sayfalarca problem çözme, kompozisyonlar yazma gibi soyut, zor ve uzun ödevlerin çocuklar üzerinde olumsuz etkisi olacağı bellidir. Bu etkilerin başında, motivasyon kaybı ve bunaltı gelir. Bu sorunu önlemek için, öğretmenlerin, verilen ödevlerin miktarlarını çok dikkatli biçimde saptamaları gerekir. Bu miktar yaşa göre, kişisel ilgilere göre konunun çocuklar tarafından sevilme derecesine göre ve ödevin yapısına göre farklılıklar gösterir. Örneğin çok popüler bir konuyu verip, dilbilgisi dersinde o konuyla ilgili öyküler yaratmalarını istemek, rutin ve klasik dilbilgisi derslerinden çok daha fazla öğrenci toplayarak, performansı yükseltecektir.

✓ *Ev ödevlerinin üçüncü fonksiyonu, çocukların sorumluluk duygularının gelişmesine yardımcı olmaktır.* Akşam evde ödev hazırlayıp, ertesi gün okula götürmek zorunda olan bir çocuk, sorumluluk duygusu ile tanışmış demektir. Özellikle de ödevler yeterince ödüllendirilirse, bu duygu, çok daha kalıcı olacak ve sonraki öğrenmelere olumlu bir zemin hazırlayacaktır.

Matematik problemleri gibi bazı

özel ödevler için, ev ödevleri faydalı olabilir. Bu sayede, çocuklar ertesi gün kendi çözümlerini arkadaşlarının çözümleri ile karşılaştırıp, öteki alternatiflerin de farkına varırlar. Bu durumu edebiyat gibi farklı dallar için düşünürsek, birbirinden değişik problem çözme tekniklerinin öğrencilere iletileceğini ve onların yaratıcılıklarını geliştireceğini anlayabiliriz.

✓ *Grup ödevleri vermek de oldukça yararlıdır.* Bu şekilde, sosyal normlar, işbirliği, yarışma, işbölümü gibi kavramlar öğrenilecek grup kuralları yaratılacak ve bu kurallara ulaşmak için çaba sarfedilecektir. Ancak bir hususta dikkat edilmesi gerekmektedir: Çocuklar grup içinde olmanın avantajlarını kullanıp, kendi sorumluluklarını gruba yükleyebilirler. Bunu önlemek için, grup sayısı mümkün olduğunca küçük tutulmalı ve öğretmen, grup aktivitelerini yakından gözlemelidir. Ayrıca arasıra grupları değiştirmek de faydalıdır; böylece çocuklar farklı gruplardan haberdar olurlar ve yeni ilişkiler kurarlar. Bu şekilde grup içi ve grup dışı anlaşmazlıklarda daha kolay çözüme ulaşılabileceği gibi, tümüyle de anlaşmazlıklar önlenir.

Aslında ev ödevlerinde en önemli konu miktar değil, niteliktir. Ne kadar ödev verildiğinden çok, verilen ödevin ne işe yaradığı konusunda odaklaşmak gerekir.

“Ev ödevleri zamanında ve yeterince ödüllendirilirse, çocuklarda sorumluluk duygusu kalıcı olacaktır. Anında ve olumlu eleştiriler, çocukları, sonraki öğrenmelere hazırlayıcı, yapıcı temel yaşantılarındanır.”

EV ÖDEVLERİ YAZILI OLMALI MI?

Bu çoğunlukla duruma bağlıdır. Kimi zaman öğrenci hiç yazılı ödev hazırlamadan, o dersten en yüksek notu alır; kimi zaman da sayfalarca ödev hazırladığı halde, tek kelime bile anlamaz. Elbette yazılı ödevin gerekli olduğu zamanlar vardır. Matematik ve fen bilgisinde problem çözme ya da yabancı dil dersinde kompozisyon yazma gibi örnekler oldukça boldur.

Ev ödevi verildiği zaman, çocuklara neden gerekli olduğu mutlaka açıklanmalıdır. Yazılı olsa da, olmasa da bu gereklidir. Öğretmen kendini çocukların gereksinimlerine göre ayarlamak zorundadır. Ayrıca, motivasyonun, ödevin sağlayacağı yarar içinde son derece büyük rolü olduğu da unutulmamalıdır. Öğretmen, çocuklarda heves uyandırmazsa ödev son derece zararlı hale dönüşebilir. Yetişkinler gibi küçük çocuklar da, bir iş yaparken nedenini öğrenmek isterler. Gösterilen sebep "Çünkü öğretmen öyle istedi." olmamalıdır. Öğrenciler, ertesi günün ödevini hazırlarken, mümkün olduğunca fazla heveslendirilmelidirler.

Öğrenciler yeterince yönlendirilip, yüreklendirilmemişse, o zaman en iyisi hiç ödev vermemektir. Genelde en büyük sorun; ödevin nasıl yapılacağı değil, öğrencilerin nasıl heveslendirileceğidir. Her öğretmenin kendi kendine, "Öğrencilerimin bu dersten neler öğrenmelerini umuyorum?", "Çocukların heveslenmelerini nasıl sağlayabilirim?" diye sorması gerekir.

Yazılı ödevde en büyük sorun; ödevlerin kontrol edilmemesidir. Öğretmenin günlük kontrolleri aksatması ile öğrenci de gevşeyip, isteksiz veya savsaklayıcı ödev yapabilecektir.

Ev ödevlerinin verilip verilmesine ait kararlar, daima bilimsel araştırmalar ışığında olmalıdır. Literatürde çeşitli çalışmalar, ev ödevlerinin olumlu yönlerinden bahset-

mektedir. Bunlar çeşitli açılardan ele alınabilir. Yapılması gereken en önemli hareket, ödevlerin canlı, değişken, renkli olması ve sebepleri ile birlikte verilmesidir. Böylece verilen ödevler çocukların zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinde istenilen amaçlara ulaşabilirler.

KAYNAKLAR

1. Bennett, N. ve McNamara, D. Focus on Teaching: readings in the observation and conceptualization of teaching. New York: 1979.
2. Field, F. L. Freedom and Control in Education and Society. New York: 1970.
3. Gropper, G. L. Instructional Strategies. New Jersey: 1974.
4. Healt, G. L. The New Teacher: changing patterns of authority and responsibility. New York: 1973.
5. Johnson, P.E. Learning: Theory and Practice. New York: 1979.
6. Keene, M. Beginning Secondary School Teacher's Guide: Some problems and suggested questions. New York: 1969.
7. Mills, B.C.ve Mills, R.A. Designing Instructional Strategies for Young Children. Iowa: 1972.
8. Olaitan, S. O. ve Agusio, Q.N. Principles of Practice Teaching. New York: 1981.
9. Wragg, E.C. Classroom Teaching Skills: the research findings of the.

"Ev ödevlerinde en önemli konu miktar değil, niteliklidir."

Beslenmeyi Reddeden Çocuklar!

Çeviren: Uzm. Psikolog Jale MİNİBAŞ

Fiziksel ya da ruhsal nedene bağlı olsun, beslenme ile ilgili sorunların çözümü yalnızca ana-babanın tavrı ile kolaylaşır ya da zorlaşır.

Ana-babaların pek çoğu çocuklarının beslenme ile ilgili sorunu olduğunu söylerler. Kimine göre çocuk iştahsız ya da kaprislidir. Kimi çocuklar da sindirim bozukluğu göstermektedirler. Beslenme ile ilgili bozukluk ya da sorunların ardındaki ana nedenin her zaman fiziksel olmadığı da uzmanlar tarafından vurgulanmaktadır. Böyle sorunlar bazen bir hastalık sırasında ortaya çıkabileceği gibi mide, karaciğer, bağırsak bozukluğu nedeniyle de oluşabilir. Bu gibi durumlarda hekim müdahalesi gerekebilir. Nedeni fiziksel ya da ruhsal hangi tür kökenli olursa olsun, beslenme ile ilgili sorunların giderilmesinde, çözümlenmesinde ana-babanın tavrı çok önemlidir.

Biz burada ana-babanın şu sorularına çözüm bulmaya çalışacağız; “Çocuğum hasta değil ama yemek yemek istemiyor.”

“İkna etmeyi denedik, açıkladık, öyküler anlattık. Ödüllendirdik veya cezalandırdık. Her yemek 1 saat-

ten fazla sürüyor, sinir harbi yaşıyor. Artık ne yapacağımızı bilemiyoruz.”

Problem, böylece ana-baba-çocuk arasında bir sürekli çatışmaya dönüşür. Bu çatışma nasıl doğar? Bu çatışmadan nasıl kaçınılır? Üstesinden gelmek için ne yapılabilir? Bu soruları yanıtlamak için aşağıda göreceğiniz bilgilere değinmek gerekiyor.

BESLENME NEDİR?

Beslenme, bir yaşam kaynağıdır.

Yeni doğan bebek çevresi ile ilk duygusal bağı, beslenme güdüsü ile kurar. Bebek, doğumdan birkaç saat sonra acıkır ve ağlamaya başlar. Bu ilk isteğinin doyurulması ile beslenme düzeninin ilk adımı da atılmış olur. Güzel yiyen ve sindiren çocuk sağlıklı, dengeli, organizması ve çevresiyle uyum içinde olan çocuktur. Fakat bazı nedenlerle bu dengeli uyum bozulur. Ana-baba kaygılanmaya başlar. Çünkü nedenini anlayamazlar. Özellikle de ana-baba deneyimsiz, sabırsız ise bu uyumsuzluğun geçmesini

beklemeden sürekli denemelere girişirler. Eğer ana-baba özellikle de anne bu beslenme sorunu karşısında kaygılı, korkulu ve yaptırımcı (otoriter) ise durum giderek karmaşıklaşacaktır.

Yemek reddi, bazen ‘sinirsel iştahsızlık (Anorexia Nervous) denen bir hastalığın belirtisi olabilir. Böyle bir hastalığı olan çocuğun genel görünümü oldukça ürkütücüdür. Bu durumdaki çocuğun bir tıp merkezinde (psiko-pedagojik ve nöro-psikiyatrik) incelemeye alınarak tedavi edilmesi gerekir.

Beslenme ile ilgili aksamlar çok erken başlayabilir. Çocuğa çok hızlı yemek yedirmek, besleyen kişinin gergin ve kaygılı olması, ortamın gürültülü ve huzursuz edici olması, sevmediği yemeğin zorla yedirilmeye çalışılması zararlı olabilir. Çocuk bu tür olumsuz etkenlere karşı koymaya çalışabilir ve çatışmalar başlar. Çatışma, bazen doğrudan bir ya da birkaç nedene bağlı olabilir. Çocuk yemez, çünkü mutsuzdur; hoşnut değildir; kendini

bırakılmış ya da güvensiz hissedebilir. Yemek yemenin ardında daha başka ve önemli bir sorun da gizlenmiş olabilir.

Bu Örneklerden Hangisi Sizin Durumunuza Benziyor?

Beslenme ile ilgili karşılaşılabilecek sorunları daha iyi açıklayabilmek için bazı örnekler vermek istiyoruz. Bu örnekler yaşanmış ve denenmiştir. Bunlarda yemek yeme ile ilgili sorunu olan çocukların ailelerinin tutumları ve çözüm yolları gösterilecektir.

Örnek 1: 10 aylık, erkek, (Ali)

Ali, sağlıklı bir bebektir. İlk üç ay ana sütü ile beslenmiştir.

Bir süre beslenmeye isteksizlik başlamış. Biberonu isteksizce almış, normal yediğinden daha az yemiş ve çoğunlukla yememekte diretmiş... En sonunda 24 saat hiçbir şey yememiş. Ancak iyileştikten sonra günde 4 defa 80'er gram muhallebi yemeğe başlamıştır. 2 ay boyunca zayıflamamış fakat kilo da almamıştır.

Doktor 'ruhsal (psikolojik) nedenli iştahsızlık' tanısı koymuş. Anneye çocuğun yediği kadarıyla yetinmesi, daha fazlası için onu zorlamaması öğütlenmiştir.

Eğer anne kaygılanmaz, sabırlı davranabilirse, bu tip bunalımlar kolay atlatılabilir. Daha da ciddi boyutlarda, çocuk ile anneyi bir süre için ayırmak en etkili çözüm yoludur.

Ali de, annesinin köyde oturan bir arkadaşının yanına gönderilmiş ve orada çeşitli yiyecekleri yemeğe başlamıştır. İki ay sonra Ali evine yine sağlıklı bir bebek olarak

Tüm denemelere karşın, çocuk yemeği reddetmeyi sürdürüyorsa, ana-baba-çocuk ilişkisi daha titizlikle gözden geçirilmelidir. Bu durumda, ileri boyutlarda bir ruhsal (psikolojik) bozukluk olup olmadığı şeklinde ayırt edici tanının konup, geçerli çözüm yolunun bulunabilmesi için bir uzmana başvurmak en iyi yoldur.

dönmüştür.

✓**Örnek 2: 2,5 yaşında, erkek, (Tekin)**

Tekin, köyde annesi ile tek odalı bir evde oturmaktadır. Anne, tek oğlunun eğitimi ve sağlığı konusunda kaygılıdır. Ona aşırı ilgi ve şefkat göstermektedir.

Çocuğa normal gelişim süreci içinde gerekli olan özgürlük duygusu, yetişkinlerin aşırı denetleyici tutumları ile engellenir. Tekin'in annesinin tutumu da aşırı denetleyicidir. Bu tutum sonunda Tekin sinirli; egzama ve astım krizleri geçiren; uykusu bozuk; iştahsız ve sürekli kusan hasta bir çocuk olur.

Çocuğa, normal gelişim süreci içinde gerekli olan özgürlük duygusu, yetişkinlerin aşırı denetleyici tutumları ile engellenir.

Anne pek çok doktora başvurmuş ve olumlu sonuç alamamıştır. Annenin yaşadıklarını paylaşan, yakın bir arkadaşı bu duruma dayanamayarak Tekin'i almış. Anne de biricik oğlunu arkadaşına bırakmış... Tekin, annesinin arkadaşının ılımlı, özgür yaklaşımıyla şaşılacak derecede ve hızlı ilerleme göstermiş, her bakımdan düzelmeye başlamıştır.

Önceleri oyunlarda 'çekingeni ve beceriksiz bir çocuk' görünümünde iken diğer çocuklarla "ilişkiyi kuran, ilişkiyi başlatan" çocuk olmuştur. Tekin annesi ile tek odalı evinde pek fazla insan da göremiyordu. Oysa annesinin arkadaşının yanın-

dayken, günün büyük bir kısmını bahçede su ve toprakla oynayarak ve komşu çocukları ile geçirmiştir. Birkaç ay içinde temiz kalmayı da öğrenmiştir.

✓**Örnek 3: 6 yaşında, kız, (Elif)**

Elif duyarlı, sinirli, kaygılı ve korkak bir çocuktur. Fiziksel yorgunluğunun yoğun olduğu dönemlerde, Elif'te yalnız kalmama; gece korkuları ile birlikte psikolojik (ruhsal nedenli) iştahsızlık da başlamış. Genel durumu giderek kötüleşmiş; 24 saat 1 fincan sütlükahve ve bir parça ekmekle geçirir duruma gelmiştir.

Doktor, yorgunluğunun yanısıra aşırı disiplin ve ahlak derslerinin Elif'in yaşama isteğini yok ettiğini ileri sürmüştür.

Anne, çocuğu aşırı derecede korumaktadır. Bu koruyuculuğunu özellikle de Elif'ten daha kuvvetli olan diğer çocuğunun Elife yönelttiği şakalarına karşı göstermektedir.

Annesinin kanatları altındaki çocuk hareket edemez olur; mücadele gücünü yitirir, açlık güdüsü zayıflar.

Birkaç haftalık psikoterapi (ruhsal tedavisi), aile ortamına özgürlük getirir. Bazı bozukluklar yok olur, kaygılı durumu düzelir. 15 gün sonra okula devam edebilir duruma gelir; 6 ay sonra tam bir dengeye kavuşur. Fiziki zayıflığı, jimnastik ve okul oyunları ile düzelmeye başlar.

✓**Örnek 4: 18 aylık, erkek, (Hasan)**

Hasan pek fazla süt emmeyen, hemen uyuyuveren bir bebek. 3 aylık iken köydeki aşırı yağlı süt nedeni ile ishal (diyare) geçirmiş, şehire geldikten sonra düzel-

miştir. Fakat yine de pek biberon emmemekte, mamalar ise kusmaya yol açmaktadır.

Uzun süre küçük bebek yiyecekleri ile beslenmiştir. 18 aylıkken 2-3 günde bir, yaşına uygun yiyecekler yemeğe başlamıştır. Kusmalar devam etmektedir.

Çocuğu çok seven bir genç kız anneye yardıma gelmektedir. Bir gün anne yemek yedirirken, yardımcı kızdan, Hasan'ın yeni giysilerini çıkarmasını istemiş. Yardımcı kız, buna gerek olmadığını belirtmiş ve 'eminim ki bu sefer kusmayacak' demiştir. O günden sonra da kusma görülmemiştir.

İyi beslenen çocuk organizması ve çevresiyle uyum içindedir.

Çocuk, sindirim sistemine ilişkin tepkileri ile de duygularını açıklayabilir. Buna yetişkinlerde de rastlanır.

Çocuk, yetişkin karşısında kendini zayıf hisseder. Çünkü temel gereksinimlerini karşılayamaz, sürekli ilgi ve sevgi bekler.

Sevilme gereksiniminin karşılanmadığı, çocuğun gelişim sürecinde çeşitli güçlüklerle kendini gösterir.

BESLENME İLE İLGİLİ ÇATIŞMALARDAN KAÇINMAK İÇİN NELER YAPILABİLİR?

✓Çocuk zevkle ve sakin bir ortamda yediği zaman beslenme yarar sağlar.

✓Genelde çocuğun beslenme ile ilgili istekleri kapris değildir, bir gereksinimi dile getirmektedir.

✓Gelişimsel gereksinimlerine uygun olarak, çocuğa istediği yiyecek istediği kadar

verilmelidir.

✓Yemek için olabildiğince neşeli ve hoş bir ortam hazırlanmalıdır.

✓Çocuk bazen yardımsız yemek isteyecektir. Bu kapris değil, yine bir gereksinimdir. Kendini beslemesi için gerekli koşullar yaratılmalıdır (küçük kaşık, derin tabak, evdeki yemek masasına uygun yükseklikte sandalye gibi).

✓Yemek yerken bazen yemekle oynayabilir. Unutulmamalıdır ki oyun çocuğun dünyasıdır.

✓İstediği zaman su içmesine izin verilmelidir.

✓Çocuğa yiyecek karşısında seçme şansı verilmelidir. Sevmediği bir yiyecek başka yiyeceklerle birlikte verilerek çocuğun onu sevmesi sağlanabilir.

Yapılması Gerekenler Nelerdir?

✓Acıkmadığı veya yemeği yemediği zaman çocuğu zorlamamak en iyisidir. Sindirim sistemi zorlama karşısında direnir ve yiyecek reddi alışkanlık haline gelir.

✓Bir önceki gün çocuğun reddettiği yiyecek yeniden verilmemelidir. Bu tür zorlamalar, reddetme alışkanlığı yaratır. Birkaç gün ya da hafta beklemek olumsuz deneyimini unutmasını sağlar.

✓Aynı yemekte birçok yeni yiyecek verilmemelidir. Çocuk yeni şeylere güç uyum sağlar. Bu nedenle yeni yiyecekler birer birer ve öncekine yeterince alıştıktan sonra yenisi verilmelidir.

✓Yeni yiyecekler çok miktarda verilmemelidir. Çocukta beğenilmeyen yiyecek izlenimi yaratılmamalı ve reddetme davranışı hatırlatılmamalıdır.

✓Çok kalabalık ve gürül-

tülü ortamda yemek yedirilmemelidir. Beslenme işlemi bir gösteri eşliğinde, çocuk oyalanarak yapılmamalıdır.

✓Çocuğa çabuk yedirmeye çalışmak ya da sabırsız davranmak, onunla ilgilenmediği izlenimini verir. Çocuk direnmek ya da bu duruma karşı çıkmak için yemeyi reddeder veya çok ağır yer.

✓Çocuğa yediği zaman iyi çocuk olduğu, yemediği zaman kötü çocuk olduğu, büyüklerini üzdüğü söylenmemelidir. Beslenmeyi, ana-babayı üzme, ya da onları üzerek ilgilerini çekme aracı olarak kullanabilir.

✓Yemek yemede güçlük çıktığında, annenin çocuğa söyleyeceği en uygun şey şudur: "Hepsini yemek zorunda değilsin. Şimdi aç değilsen bir sonraki yemekte yersin." Böylece çocuk direnmekten vazgeçer.

✓Basit görünen ama çocuğu rahatsız edebilecek bazı nedenlerin ortadan kaldırılması bile olumlu sonuç verebilir. (Örneğin, besleyen kişinin değişmesi ya da çocuğun masadaki yerinin değiştirilmesi gibi).

✓Yemek yedirirken çocuğa sevildiğini, onunla ilgilenildiğini ona güvenildiği hissettirilmelidir.

Tüm denemelere karşın, çocuk yemeği reddetmeyi sürdürüyorsa, ana-baba-çocuk ilişkisi daha titizlikle gözden geçirilmelidir. Bu durumda, ileri boyutlarda bir ruhsal (psikolojik) bozukluk olup olmadığı şeklinde ayıredici tanının konup, geçerli çözüm yolunun bulunabilmesi için bir uzmana başvurmak en iyi yoldur.

L'école des parents
"Les Difficultés de Votre Enfant"
Librairie Armand Colin, 1969

Hayal Gücümüz ve Biz

Eric KLINGER

Yaptığımız iş için fazla dikkat gerekmediği anlarda, hayaller, hemen ve kendiliğinden ortaya çıkıyor. Beynimiz, kendiliğinden, düşüncelerimizi o anda içinde bulunduğumuz zaman ve mekândan alıyor ve bizi uzaklara sürüklüyor. Hayaller, bir yandan aklımızı uyanık ve diri tutarken, bir yandan da sorunlarımızı çözmemize ve yaratıcı olmamıza yardımcı oluyor.

***Hayallerimiz,
hiçbir ücret
istemedi
çalışmamıza,
sıkıntılarımızdan
kurtulmamıza ve
yaşamı daha zevkli
hale getirmemize
yardımcı olurlar.***

Elektronik aygıtlarla dolu bir psikoloji laboratuvarının ortasında oturan genç kadın, kendini teypten hikâye okuyan adamın tekdüze sesine vermişti. Bu sesin bedenine dokunan sıcak ve sevecen elini de hissetmekteydi. Şimdi yanında bulunduğu kişiyi tasarladığı yaşamakta olduğu olayın ayrıntılarını hayal ederken, kendini, olayın güzelliğine iyice kaptırmıştı. Öte yandan, genç kadının beyin dalgalarını kaydeden aracın sesiyle teybin vizitisi, odayı dolduruyordu. Aynı mekânda, birbirinden çok farklı iki dünya bir arada yaşanmaktaydı.

Laboratuvar gibi gürültülü ve hiç de romantik olmayan bir ortamda hayale dalan genç kadın, teypteki hikâye ile çoğumuzun sık sık yaptığı gibi, bir anda kendi dünyasını yaratıp kısa

bir süre orada yaşamıştır.

Çok sık hayal kurduğumuzdan olacak, nasıl hayal kurduğumuzu pek incelemeyiz. Oysa, hayaller bizim zihinsel etkinliğimizin önemli bir kısmını oluşturlar. Aklimız sürekli düşünceden düşünceye, hayalden hayale geçip durur. Hayaller genellikle, *'kişinin, kendini o anda bulunduğu ortamdan farklı bir ortamda düşlediği, birden ve kendiğilinden başlayan ve gerçeğe aykırı her şey'* olarak tanımlanır. Ancak, aşırı hayali fanteziler kadar, günlük yaşamımızla ilgili fanteziler ve belli bir amaçla kurduğumuz hayaller de hayal dünyamızın bir parçasıdır.

Hayal kurmanın en belirgin özelliği, insan aklının bir oraya, bir buraya gidip gelmesidir. Okurken ya da dinlenirken sık sık hayal dünyasına ve anılarımıza yolculuk yaparız. Zaman zaman hayli

Okurken ya da dinlenirken sık sık hayal dünyasına ve anılarımıza yolculuk yaparız.

uzun sürebilen bu yolculuklara bir dış etken neden olabileceği gibi, bu neden sık sık kendi içimizden de kaynaklanabilir. Örneğin, kitap okurken birden kendimizi hayal kurarken buluveririz.

Yapmakta olduğumuz iş fazla dikkat gerektirmediği zamanlarda, aklımız hemen geçmişin bir tekrarına ya da geleceğin provasına dalıverir. Kendimizi olayları yaşarken buluruz. Bu olayları yaşarken, duygularımız da devreder. Bazı hayaller (kız ar-

kadaşımızla sinemaya gitmek gibi) son derece zevkliyen, bazıları da korku, utanç, hatta üzüntü verici olabilir. Örneğin, tam evde oturmuş keyifli keyifli dinlenirken, bir an istemediğiniz birinin kapıyı çalması... gibi.

Hayallerimizin çoğu, kirayı vermek, tıraş olmak, bir arkadaşın sorununu çözmek gibi günlük olaylarla ilgilidir. Bu tür yarı otomatik hayal kurmalar çok işe yarar. Bu hayaller, her ne kadar otobüste, çarşıda ya da tuvalette kurulsa bile, hayalin tasarımı ve sorunun çözümü kendiğilinden oluverir. Ayrıca hayallerimiz, bizleri bekleyen önemli işler konusunda bizi uyarıp hatırlatıcı bir görev de üstlenirler.

Sözünü ettiğimiz hayallerin bazıları kendiliğinden ortaya çıkar. Ancak, bazı hayallerimizi biz başlatırız. Hayallerimizi cinsel isteğimizi arttırmak için kullanabildiğimiz gibi, savaşı bir askersek, düşmanın yaptığı zulmü hayal ederek kendimizi öfkeyle doldurabiliriz. Uzun yol şoförleri ya da gece bekçileri gibi sıkıcı ve tekdüze işlerde çalışan kimselerin çoğu da kendilerini uyanık tutmak için hayal kurarlar.

Birçok kişi tarafından, hayallerin mutlaka romantik olduğu, cinsellik ve şiddet içerdiği sanılır. Oysa, yapılan araştırmalar, bu sanıyı desteklememektedir. Cinsellik ve şiddetin, kurulan hayallerin çok az bir kısmını oluşturduğu saptanmıştır.

Kurulan hayaller, genellikle hayalin canlılığı ve zevkliliği, korku ögesi hâkim olanların sıklığı ve kurulan hayalin dikkati dağıtma gücüne göre ayrılmaktadır. Kadın ve erkeklerin hayallerinin birbirinden farklı olduğuna inanılır. Oysa hayal kurma sıklığı, hayalin birdenbire ve kendiliğinden başlaması ve gerçeğe benzerliği açısından, kadın ve erkeklerin hayalleri birbirine benzemektedir. Aradaki farklılıklar, kadın ve erkeğin sosyal konumlarıyla ilgilidir. Ayrıca, cinsel roller farklılaştıkça, hayaller de farklılık göstermektedir.

Hayallerimiz, bizleri bekleyen önemli işler konusunda bizi uyarıp hatırlatıcı bir görev de üstlenirler.

Bizi hayale daldıran nedir ve hayallerimizin içeriği nasıl belirleniyor? Bu sorulara kesin bir yanıt bulunamamış olmakla birlikte, birtakım varsayımlar ileri sürülmektedir. Örneğin, yazımızın başındaki genç kadın, gerçekte iki ayrı öykü birden duymaktaydı. Ancak buna karşın, sadece birini dinliyordu ve ötekini sadece istediği zaman dinleyebiliyordu. Bu deneylerde, öykülerin sözleri değiştirile-

rek, hayallerin içeriği de değiştirilebilmektedir. En etkili sözler, dinleyicinin "güncel yaşamıyla" ilgili olanlardır. Bu sözler dinleyicinin aklında daha çok kalmakta ve dinleyiciyi, en çok bunlar etkilemektedir.

Çeşitli deney sonuçları, herhangi bir işaretin hayalleri harekete geçirdiğini göstermektedir. Bu işaret, çevremizdeki herhangi bir şey olduğu gibi, düşünce akışımızdaki bir söz ya da resim de olabilir. Bu durumda otomatik bir biçimde, işareti yakalayıp onunla ilgili düşünmeye ya da hayal kurmaya başlıyoruz.

Araştırmalar, güncel ilgilerimizi anımsatan söz ya da işaretlerin, ötekilere oranla rüyalarımızı ve hayallerimizi daha çok etkilediğini gösteriyor. Bazı uzmanlara göre bu oran, tüm hayal ve düşüncelerimizin üçte ikisini oluşturuyor. Bazı ilgilerimizin, hayal ve düşüncelerimizi neden daha çok etkilendiğini öğrenebilmek için yaptığımız deneylerde, insanlara o anda ne düşünüyorlarsa, bunları önlerindeki kâğıtlara önem sırasına göre yazmalarını

söyledik. Sonuçta değer verilen, çözüm getirilme olasılığı daha fazla olan ve çözülmesi için hemen bir şeyler yapılması gereken konulara daha çok yer verildiğini gördük. Bunların içinde de özellikle düzelmesi için çaba isteyen "sorunlu bir ilişki" gibi konular, çok yer tutuyordu. Alışlagelen işlere ise ne denli önemli olurlarsa olsunlar, pek zaman ayrılmadığı ortaya çıktı.

Duygularımız, güncel ilgilerimiz ve hayallerimiz, bir anlamda birbirleriyle iç içe geçmektedir.

Hayaller için en uyarıcı etkiyi gelecek kaygısı ile tehdit ve bunalım içeren durumlar sağlamaktadır. Duygular da hayalleri bir ölçüde etkilemektedir. Duygularımızı kabartan uyarıcıların, zihnimizin çalışmasına belirgin bir etkisi vardır.

Duygularımız, güncel ilgilerimiz ve hayallerimiz, bir

anlamda birbirleriyle iç içe geçmişlerdir. Neşe, korku, kızgınlık, hayal kırıklığı ve bunalımlar, çoğunlukla yapmak istediklerimizi gerçekleştirmeye oranına gösterdiği tepkilerdir. Bu duyguları; insanlarla birlikte olmak, bir iş başarmak ya da bir yere varmak yolundaki mücadelemiz sırasında yaşarız. Ancak, tepkilerimiz her zaman güncel ilgilerimizle bağıntılı değildir. Örneğin, düşme olayına, hepimiz doğuştan, duygusal bir tepki gösteririz. Ayrıca, duygusal tepkilerimiz uzun süreli olabilir. Örneğin, beğendiğimiz bir filmi izledikten sonra, filmi anımsatan bir işaretle karşılaştığımızda, aynı zevki yeniden yaşayabiliriz.

Hayallerimiz, her ne kadar yaşadıklarımıza dayanıyorsa da, genellikle katı bir gerçeklikten uzaktır.

Hayallerimiz, her ne kadar yaşadıklarımıza dayanıyorsa da, genellikle katı bir gerçeklikten uzaktır. Örneğin, çekindiğinden işyerinde patronuna bir şey söyleyemeyen bir kişi, hayalinde, onu bir güzel paylayabilir. Ayrıca, hayalde patron hiç umulmadık bir biçimde davranabilir. Ancak, hayal sırasında kimin ne yapacağı, hayal kuranın elindedir. Gerçekten uzak bile olsalar, hayallerin, dolaylı olarak bir dilekle ya da yapılması istenen bir işle ilgili olduğu görülmektedir. Hayal kurarken beyin, çözülmesi imkânsız gibi görünen

bazı sorunları çözmek için çeşitli yollar deniyor gibidir.

Hayaller zaman zaman gerçek dışı öğeler içerebilir. Örneğin, içinde bulunduğu sıkışık durumdan kurtulmak için, insan kendini o ortamdan kanat takıp uzaklaşırken hayal edebilir. Görünüşte, bu durumun yaşanılan olayla bir ilgisi yoktur ama aslında hayalci, kuşlar hakkındaki bilgisini kullanarak bir çıkış yolu bulmuştur. Rüyalarda da sık sık olduğu gibi, birbirinden farklı iki öğenin birleştirilmesi, yaratıcı düşüncenin esasıdır. Gerçek yaşamın kısıtlı gerçekliğine karşılık, hayal dünyasında, birtakım alışkanlıkların ve hayal gücü kısıtlılığının sınırlaması dışında, her şey mümkündür.

Gerçek yaşamın kısıtlı gerçekliğine karşılık, hayal dünyasında, birtakım alışkanlıkların ve hayal gücü kısıtlılığının sınırlaması dışında, her şey mümkündür.

Bir zamanlar, hayal kurmanın bir ruh hastalığı belirtisi olduğu sanılıyordu. Hatta bazı eğitimciler, çocukların okulda hayal kurmalarına izin verilmemesini istemişlerdi. Ancak günümüzde, hayal kurmanın insanı ruh hastalığına sürüklediği yolunda hiçbir kanıt yoktur. Hayal dünyasında yaşadığı söylenen şizofrenlerin hayalleri ise farklıdır. Bunlar ne normal hayaller kadar canlıdır ne de onlar kadar sık kurulur.

Bazı çalışmalar, hayalcilerin birtakım ruhsal üstünlükleri olduğunu göstermektedir. Kolayca ve rahatlıkla değişik roller deneyebilen ve hayal gücü yüksek çocukların, genellikle daha canlı, neşeli, sevimli ve ilginç oldukları söylenmektedir. Bu çocuklar, bir işte daha uzun süreli uğraşabilmekte, zor durumlara daha çok katlanıp, ne olacağını daha çabuk görebilmektedirler. Ayrıca, hayal gücü yüksek çocuklar, kendilerini başkalarının yerine daha iyi koyabildiklerinden, karşılarındaki kişiyi daha iyi anlayabilmektedirler. Hayal gücünün yüksek olmasının, cinsel ilişki sırasında eşlerin uyumunu ve tatminini arttırdığı da gözlenmiştir.

Kısaca, hayal kuranların durumu hiç de kötü değildir;

tersine hayal kuranlar, kurmayanlara oranla daha iyi bir ruhsal duruma sahip olabilmektedirler.

İnsan, zaman zaman istediğinden çok hayale dalabilir. Bu tür hayaller, genellikle bir sorunun habercisi olmalarına karşın, kendileri bir sorunun nedeni değildir. Aşırı hayale dalma, insanlarla ilişki kurmadaki zorluklardan, iş hayatındaki çeşitli

Aşırı hayal kurmanın nedeni, gerçek hayattaki rahatsız edici durumları giderebilmek için yardım istemektir.

kaygılardan ya da yaşamın temel amaçlarıyla ilgili uyum ve doyumsuzluklardan kaynaklanabilir. Hayal kurma, bazen de insanın, kendini çok rahatsız eden bir durumu olumlu hale getirme ve kendini rahatlatma çabasından doğabilir. Aşırı hayal kurmanın nedeni, gerçek hayattaki rahatsız edici durumları giderbilmek için yardım istemektir.

***Hayal kurarak
geçmiş gözden
geçirmek ve bir
şeyler öğrenmek,
gelecekteki
davranışlarımızı
daha sağlıklı
tasarlayıp
iyileştirmemiz için
bize bir olanak verir.***

Aşırı olmamak koşuluyla hayal kurma, insana birtakım ruhsal güçlerini geliştirebil-

me olanağı veriyorsa, hayal kurmanın iyi bir şey olabileceğini söyleyebiliriz. Hayal kurarken, günlük ilgilerimizi hayal konusu yapıp, bu olay ve sorunları anımsayarak gözden geçiririz. Hayal kurarak geçmiş gözden geçirmek ve bir şeyler öğrenmek, gelecekteki davranışlarımızı daha sağlıklı tasarlayıp, iyileştirebilmemiz için bize bir olanak verir.

Hayal kurma, bize, herhangi bir bedensel ya da sosyal davranışı gerçekleştirmeden önce, onun bir prova-sını yapma olanağı sağlar. Pek çok sporcu, yapacağı hareketten önce, onu kafasında canlandırıp, en iyisini yapabilmek için "kendini hazırlama" yöntemini kullanır.

İnsan beyninin yapısı, hayal için adeta biçilmiş kaptandır. Hayallerimiz bize içimizdeki 'ben'i yansıtırlar. Araştırmacılar, hayalimizde bir şey canlandırdığımızda, sanki o nesneyi gerçekten algılıyormuşçasına beynin ilgili kısımlarının harekete geçtiğini saptamışlardır. Hayalimizde bir nesneyi hareket ettirdiğimizde de beynimizin

kendimizi hareket ettirmek için kullandığımız bazı bölümleri harekete geçmektedir. Ayrıca, hayalimizdeki kişilerin duygularının olduğu ve hayal kuran kimsenin güdülerini paylaştığı da belirlenmiştir. Hayal kurma, gerçek dünyanın duygu ve kısıtlamalarından bağımsız olan hayalcinin, içsel psikolojik yapısının bir aynası gibi görünmektedir. İnsan hayal kurduğunda, kendisinin ruhsal ve zihinsel süreçleri de harekete geçmektedir.

Hayal kurmanın, beynimizin verimli çalışması için doğal bir yol olduğu anlaşıyor. Yaptığımız iş için fazla dikkat gerekmediği anlarda, hayaller, hemen ve kendiliğinden ortaya çıkıyor. Beynimiz, kendiliğinden, düşüncelerimizi o anda içinde bulduğumuz zaman ve mekândan alıyor ve bizi uzaklara sürüklüyor. Hayaller, bir yandan aklımızı uyanık ve diri tutarken, bir yandan da sorunlarımızı çözmemize ve yaratıcı olmamıza yardımcı oluyor.

ÇEV: Hamdi ERKUNT

YAYINLAR

BENLİĞİNİ ARAYAN ÇOCUK (DİBS)

Yazan:

Virginia AXLINE

Çeviren: Elkin BESİN
(Sosyal Hizmet Uzmanı)

Bu kitap DİBS adlı küçük bir çocuğun gerçek yaşantılarının öyküsüdür. Oyunla tedavi süreci içinde DİBS'in öyküsüdür. Oyunla tedavi odasında DİBS'i izlerken 'gelişme süreci'nin ne denli karmaşık bir olay olduğunu da görebilirsiniz.

DİBS (BENLİĞİNİ ARAYAN ÇOCUK), çoğumuzu düşünmeye çağıran bir dil konuşmaktadır. Dünyadaki adını ve yerini belirlemek azmindedir. Bu nedenle de öyküsü, bir ölçüde her çocuğun öyküsüdür:

Çocuk daha beşikte ana-babanın duygularını algılayabilir mi?

İstenmeyen çocuk var mıdır? Ana-baba gerçekte pek çok sevdikler! yavrularının, bir zaman istenmeyen bebek olduğunun bilincinde midirler? Öğretmekte telaş ve zorlama, çocuğa ne

ölçüde zarar verebilir?

Üstün yetenek, kendi başına sağlıklı ve mutlu bir yaşam için yeterli midir? Üstün zeka, bir çocukta zeka geriliği görüntüsü verebilir mi? Çocuğun düşünmesi sınırlanmalı mıdır? Bu ve benzeri pek çok soruya kesin yanıt vermek çok güçtür. Ancak 'Benliğini Arayan Çocuk'un oyunla tedavi sürecini izlerken, bu sorular kadar yanıtları da kendiliğinden, bir çeşit yaşantıcasına, ortaya çıkmaktadır. DİBS'i tanıyan yetişkinler ne kadar çok olursa, o kadar çocuk, benliğini bulmakta yetişkinlerce engellenmemiş olacaktır.

ATLAS PAZARLAMA
Yayını.
ANKARA, 1986.

İNSAN MÜHENDİSLİĞİ İş Hayatında İnsan, Kendisi ve Çevresi Nüvit OSMAY

Gelişim ve eğitim birbirini bütünleyen süreçlerdir. İkisi bir arada olduğunda, bireyler, 'güzel ve yararlı' olmaya yö-

nelik sürekli gelişecek, eğitileceklerdir. 'İnsan Mühendisliği' eğitimin yaygın biçimini seçenlerin başucu kitabı olabilir. Bireyler diploma almak için, bilgi taşıyıcısı olmak için örgün eğitimden geçebilirler. Ancak önemli olan yaşadıkça gelişim ve eğitim diyorsanız, bu kitap kaynak kitabınız olabilir. Bu kitapta bulabileceğiniz konu başlıkları şunlardır:

Coşku; başarıma güdüsü; bilmek, yapmak ve başarmak; hoşgörü; in-

mağında, kendisini insanları yetiştirmeye adanmış olan Nüvit OSMAY, kitabında da İnsan ilişkilerinde birleşmeyi, toplum önünde iyi konuşmayı, mantıklı düşünmeyi, hoşgörüyü, karşılıklı sevgi, saygı ve dostluğu öğreten nitelikli bir öğretmen olma eylemindedir.

Bugün 81 yaşında olan yazar, Almanya'da öğrenim görmüştür ve makine mühendisidir.

ATLAS PAZARLAMA
Yayını.
ANKARA, 1990.

sanlarla geçinmenin yolları; karşılıklı sevgi, saygı ve dostluk; yapıcı düşünme; karşınızdakini dinleyebilme; toplum önünde konuşabilme; kitap seçebilme ve okuyabilme; alışkanlıklardan yararlanabilme; yapıcı, olumlu eleştirebilme ve eleştirilmeyi dinleyebilme; kişisel özgürlüğü yakalayabilme; iş yapabilme; iş yaptırabilme; iş hayatı ile özel hayatı ayırtedebilme; problem çözebilme; lider olabilme; bir liderle uyumlu çalışabilme; özel hayatta ve iş hayatında verimli olabilme.

Hayatının her basa-

ZAMANI KULLANMA SANATI

Jean - Louis

Servan - Schrelber

Çeviren:

İstendiyar AÇIKSÖZ

Ne savurgan, ne de cimri olmamak ve idareli davranıp, tutumlu kullanmamız gereken değerlerimizden biri: ZAMAN.

'Zamanı Kullanma Sanatı'na ilgi duyanlara yararlı bir yapıt.

ALTIN KİTAPLAR
Yayınevi,
İSTANBUL, 1989.

Eğitimde Bilgisayar: Yararları ve Yetersizlikleri

Doç. Dr. Ali BAYKAL

Veri patlamasını denetleyip yöneterek bilgiye dönüştürmek bilimin, bilgi patlamasını denetleyip düzenleyerek erdeme, yeteneğe dönüştürmek de eğitimin görevidir.

Toprak, sermaye ve işgücü değişkenleri, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek ve ölçmekte yetersiz kalmaktadır. Özellikle çağdaş ekonomik sistemlerde, bilginin katma değeri, öteki üretim etkenlerinin toplam katma değerinden büyüktür. Gayrisafi Milli Hasılanın yaklaşık üçte birinin, insangücü kaynağına ve bilgiye yapılan yatırımla gerçekleştiği anlaşılmıştır. Diğer üretim etkenleri, bölündükçe küçülür, bilgi ise paylaştıkça çoğalır. Diğer üretim etkenleri birbirlerinin yerine geçemezler ve bilgisizce kullanınca boşa giderler. Oysa diğer üretim etkenlerindeki açıklar ve yetersizlikler, bilgi ile büyük ölçüde kapatılabilir. Bilgi, kaynak yaratan bir kaynaktır. Bilim ve teknolojiye gelişmeler, tarım ve endüstri sektörlerinin üretim ve istihdam sonuçlarındaki katkısını çoğaltmakla birlikte, oransal payını azaltmaktadır. Mutluluk endüstrisi olarak özetlenen, sağlık, adalet, eğitim, turizm vb. süreç ve kurumları kapsayan hizmet sektörü ise, hem kalkınmanın hem de gelişmenin başlıca sorumlusudur. Tarım endüstrileşeli çok olmuş, endüstri de robot-yoğun üretim aşamasına sıçramıştır. Hizmet sektöründe ise nitelik, emeğin yoğunluğu ile doğru orantılıdır. Ancak, bu sektörde de, fiziksel kasgücünün emekleşebilmesi, makinelerce kullanılmadan, makineleri -özellikle de bilgisayarları- kullanmasına koşulludur:

Bilgisayarların bilgiye erişim ve iletişim hızından yararlanmadan adalet hızlanamıyor. Henüz yargıç vicdanı taşımıyorlarsa da, bilgisayarlar bir mahzen dolusu tozlu dosyayı -sesli ve görüntülü olarak- iki avuçluk bir diske sığdırılabileceklerdir.

Hekimler, hastalarına hangi ilacı, hangi ülkenin, hangi eczanesinde bulabileceklerini öğrenip anında sipariş verebiliyorlar. Pek çok tıbbi ölçme aracı ya tümüyle bilgisayarlaşmış ya da bilgisayarla kenetlenmiş durumda.

Doç. Dr.
Ali BAYKAL

1970 yılında ODTÜ Fizik Bölümü'nü bitirdi. HÜ. Eğitim Bölümü'nden 1973'de Bilim Uzmanlığı, 1980'de Doktora dereceleri aldı. 1984'de Doçent oldu. TED Ankara Kolejl'nde matematik öğretmenliği, HÜ Eğitim Bölümü'nde asistanlık yaptı. 1974'te katıldığı Boğaziçi Üniversitesi'nin Fen Bilimleri Eğitim Bölümü başkanlığı görevini yürütmekte.

Eğitimde program geliştirme, ölçme-değerlendirme ve 'bilgisayar destekli eğitim' alanlarında araştırma, uygulama ve yayın çalışmalarını sürdürmektedir.

İletişim, ulaştırma, bankacılık, vb. pek çok hizmet sektöründe bilgisayar ağlarını örmüştür.

Veri patlamasını denetleyip yöneterek bilgiye dönüştürmek, bilimin; bilgi patlamasını denetleyip düzenleyerek erdeme, yeteneğe dönüştürmek de eğitimin görevidir. Öğrenci davranışı, önünde sonunda öğretmen davranışlarıyla değiştirilir. Bu nedenle, konuların kapsamı ne kadar teknik olursa olsun, eğitim-öğretim sürecinin verimliliği de insan emeğinin yoğunluğuna bağlıdır. Ancak, öğrenci-öğretmen etkileşiminin gerçekleşebilmesi için fiziksel ortam nasıl zorunluysa, toplumsal doku ne denli gerekliyse, iletişim donanımları da öylesine kaçınılmazdır. İletişim donanımlarının eğitim sürecindeki özel işlevleri, genel işlevlerinin hemen hemen aynıdır:

1. Bildiriyi aslına uygun olarak algılamak; yani renk, biçim, ses, söz, hareket, hız vb. uyarıcıları ürün ve süreç olarak yansıtabilmek,
2. Görüntü ve duyuruyu döküp saçmadan, asalak bildirilerle karıştırmadan ama gerektiğinde birbirlerine eşleyerek, vericiden alıcıya taşımak,
3. Olabildiğince çok sayıda alıcıya yaymak,
4. Alıcının algılaması için gerekli biçim, hız ve boyut dönüşümlerini sağlamak,
5. Alıcının algı hızına ve ilgi düzeyine bağlı olarak bildiri üzerinde ileri-geri denetimi kolaylaştırmak,
6. Temel bildirilerin ve türev verilen tutanağını kullanıma hazır olarak saklamak,
7. Gerektiğinde başka iletişim donanımları ile kenetlenerek bildiri içeriğini zenginleştirebilmek, alıcı-verici kapsamını genişletebilmek,
8. Yukarıdaki işlevlerin tümünü iki yönlü olarak yapabilmek, yani dönüt bildiriye de (soru, yanıt, eleştiri, pekiştirme, eklenti, katkı, düzelti vb.) alıcıdan vericiye gecikmesiz olarak ulaştırmak,
9. Yukarıdaki işlevlerin tümünü çabuk, duyarlı, ucuz, kolay ve tehlikesiz olarak gerçekleştirebilmek ve tekrarlayabilmek.

**Reklamcı,
tüketiciye yeni
deterjanı
beğendirememişse,
zarara uğrayan
firmadır. Ama
eğitimci
öğretmediğinde,
sınıfta kalan
öğrencidir, boşa
giden, toplumun
yatırımlarıdır;
geciken, ülkenin
geleceğidir.**

Günümüzde kullanılan iletişim araçları, yukarıdaki işlevler ölçüt alınarak değerlendirildiğinde, herbirinin belirli koşullar altında geçerli ve yararlı olduğu da kolaylıkla anlaşılır. Ünlü iletişim kuramcısı Marshall McLuhan'a, "donanım, bildirinin ta kendisidir" dedirten olgu, eğitimde de yürürlükte-
dir. Öğretilmesi gereken, öğretilebileceği aşamaz. Öğretebi-
lecek olan da iletişim olanakları ile sınırlanır. Ne var ki, bu
özür de kabahatten büyüktür. Çünkü, kitle iletişimlerinin de-
ğerlendirilmesinde alıcılar, amaçlanan değişimden sorumlu
tutulmazlar. Gazete okuyucusu, köşe yazarının görüşlerine uy-

gun davranmak zorunda değildir. Politikacı, seçmeni inandırnamamışsa oy kaybedecek olan kendisidir. Reklamcı, tüketiciye yeni deterjanı beğendirememişse, zarara uğrayan firmadır. Ama eğitimci öğretemediğinde, sınıfta kalan öğrencidir, boşa giden toplumun yatırımlarıdır; geciken, ülkenin geleceğidir. Dolayısıyla kitle iletişimcileri -aynı zamanda eğitimcilik sorumluluğunu da taşımıyorlarsa- anlatımla, gösterimle yetinebilirler, iletişimi iletimle eş sayabilirler. Eğitimcinin böyle bir hakkı, böyle bir yetkisi yoktur. İşte, en azından bu nedenle, eğitimciler iletişim teknolojisinin bütün ve tüm olanaklarını kullanarak öğrencileriyle etkileşmek zorundadırlar. Eğitenle eğitilen arasındaki iletişimin yeterliliği, geçerliliği, tutarlılığı, sürekliliği karatahtadan bilgisayara uzanan iletişim donanımlarının her amaç için en uygun bileşiminin kurulmasına bağlıdır. Bilgisayar da bu bileşimin içinde bir bileşendir. Bileşimin seçeneği değildir. Eğitim sistemini oluşturan bir boyuttur. Tek başına bir eğitim sistemi değildir. Er-geç eğitim sisteminin içinde yer alacaktır, ama eğitim sisteminin yerini alamayacaktır. Çeşitli amaçlar için gerekli bir araçtır, ama bütün amaçlar için yeterli bir aygıt değildir.

Eğitim sistemini oluşturan boyutlar şöylece sıralanabilir:

1. **Fiziksel Ortam:** Sınıf, laboratuvar, ev, kütüphane, yüzme havuzu, okul gemisi, tarla, fabrika gibi açık-kapalı, durgun-hareketli mekanların çeşitli bileşimlerinden biri; sistemin öteki öğelerini barındıran uzay parçası...

2. **Toplumsal Doku:** Eğitim sistemi kapsamındaki insan ve başka insanların denetimli-denetimsiz, gizli-açık, etkileşim örgüsü..

3. **İletişim Süreçleri ve Donanımları:** Yönetim, genel öğretim, özel öğretim, ölçme, değerlendirme, rehberlik ve psikolojik danışma vb. temel süreçler ve bunları oluşturan işlevler, görevler, törenler, yöntemler ve bunları gerçekleştirmek için kullanılan araç gereçler..

4. **Öğretmen:** Sistemin diğer bileşenlerini düzenleme, denetleme, değiştirme yetki ve yeteneği olan sistem yöneticisi.

Bu çerçeveden bakınca da görülüyor ki, bilgisayar iletişim süreçleri alt-sistemini oluşturan alt-sistemlerden birinin alt-sistemidir.

EĞİTİM YÖNETİMİNDE BİLGİSAYAR

Yönetim, örgütü amaçlarına ulaştıracak seçeneklerin oluşturulması, seçenekler arasından en uygununun seçilerek yürürlüğe konması, yürütmenin denetimi, uygulamanın değerlendirilmesi sürecidir. Her adımı bir karar birimidir. Doğru karar, sağlam bir veri birikimi gerektirir. Bu açıdan, gerek Bakanlık düzeyinde, gerekse okul düzeyinde bilgisayarın veri saklama ve bilgi işleme sürecinden yararlanılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Okul düzeyinde bile, plan, bütçe, personel, ayniyat, bordro, muhasebe gibi genel işletme programları, öğrencilerin kayıt ve karne işlemlerinin düzenlenmesinde özel programlar, yönetimin görev niteliğini yükseltir. Kelime işlem programlarından küçük esnafın bile yararlandığı bir

Bilgisayar er-geç eğitim sisteminin içinde yer alacaktır, ama eğitim sisteminin yerini alamayacaktır. Çeşitli amaçlar için gerekli bir araçtır, ama bütün amaçlar için yeterli bir aygıt değildir.

çağda, okul örgütünün, resmi ve özel yazışmalarda hantal daktilolara mahkum edilmesi, tutumluluk zorunluğuyla da açıklanamaz. Çünkü kelime işlem, bilgisayarın sayılamayacak kadar çok, olumlu yan katkılarında biridir. Yeter ki, bilgisayar okul müdürlerinin masasında gösterişli bir süs olarak kalmasın. Öğretmen ve öğrencileri fişleyen bir güç göstergesi olarak hoşgörünün makamına kurulmasın. Dostluğu ve dayanışmayı okuldan kovan bir "büyük ağabey" olmasın.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SÜRECİNDE BİLGİSAYAR

Bilimi, yaşamdaki en gerçek yol gösterici yapan temel süreç, ölçmedir. Eğitimde ölçme de hem bilimsel nesnelliğin hem de adalete tutkunluğun dayattığı bir zorunluluktur. Eğitimiye, Halep hep uzak, arşın hep yakındır. Eğitimi, görevlerini ne kadar iyi yaparsa yapsın, amaçlar her öğrenci için değişik oranlarda gerçekleşir. Bu nedenle değerlendirmede en son ve mutlak başvuru çerçevesi daima öğrenmedir. Öğrenmeyi ölçmenin en yaygın biçimi olan sınavlar, genellikle aşağıdaki amaçlardan biri ya da birkaçı için yapılır:

1. Eğitim-öğretim programlarını değerlendirmek.
2. Öğrencileri tanımak ve tanımlamak.
3. Öğrencileri ilgi, istek ve yeteneklerine göre yönlendirmek.
4. Talebin arzı aşığı durumlarda ya da belirli eşik değerlerin (başlangıç sınırlarının) gerekli olduğu durumlarda seçim yapmak.
5. Seçenek yönlerin varlığı durumunda, yerleştirmek.
6. Eğitim süreci içinde aksaklıkları, yetersizlikleri saptayıp düzeltmek.
7. Öğrencileri başarıya güdülemek ve durumları hakkında bilgi vermek.
8. Başarıyı, erişiyi belgelemek.
9. Öğrenme ve öğretme süreçlerini tanımlayıcı, açıklayıcı ve yordayıcı ilkeleri araştırmak, eldeki kuramların geçerliliğini sınamak.

**Bilgisayar,
eğitimde ölçme
işlemlerine de hız,
duyarlık, süreklilik
ve kolaylıklar
getirmiştir.**

Bilgisayar, eğitimde ölçme işlemlerine de hız, duyarlık, süreklilik ve kolaylıklar getirmiştir. Özellikle, optik okuyucularla desteklenmiş bilgisayarlar, onbinlerce öğrencinin kağıtlarını puanlama, tercihlerine yerleştirme gibi mekanik işlemleri eğitimcilerin sırtından alarak, vazgeçilmez bir hizmet başarmışlardır. Bunun dışında, bilgisayarlardan doğrudan doğruya bir soru bankası olarak da yararlanılmaktadır.

Uygun bir yazar-yazılım (author system) yardımıyla sorular ve yanıtları, bilgisayara yüklenir. Bilgisayar bu soruların içinden bir demet oluşturur, öğrenciye bu demetteki soruları birer birer yansıtır. Öğrencinin yanıtlarını alır ve saklar, anahtara göre değerlendirir. Doğruları pekiştirir, yanlışlarla ilgili ipuçları, uyarılar ve düzeltmeler gösterir. İstenen sayıda, istenen kapsam ve ölçütlere göre tekraralama fırsatı verir. Öğrenci belirli bir yeterlik düzeyine geldiğinde, bir üst düzeye geçebilir. Uygun görülüyorsa, öğrencinin başarı yörüngesini başkalarınınkine ile karşılaştırarak, konum dayanaklı ya da istenen kapsam, düzey ve hız açısından beklenen gelişim çizgisine göre ölçüt dayanaklı verileri derleyebilir. Bütün bu süreçle ilgili verilerin tutanağını saklayabilir. Soru bankasında veriler yalnız öğrencilere göre değil sorulara göre de işlenebilir. Böylece sorular da geliştirilip düzeltilir.

Uzmanlarca hazırlanacak soruların yanı sıra, bilgisayar kendi de soru üretebilir. Belirli kalıplardaki bilinen ve bilinmeyenlerden değişik bileşimler düzenler. Bilinenlere sayısal değerler verir. Bilinmeyenleri hesaplar. Yaklaşık değerleri, olası yanlışları çeldirici olarak tasarlar. Bundan sonra yine soru bankası gibi çalışır. Havuz problemleri, eğik düzlem problemleri, sayı dizileri, elektroliz, redoks vb. yaygın kalıpların öğrenilmesinde bilgisayarın antrenörlüğünden yararlanmak anlamsızdır.

Kağıt kalem sınavlarında öğrenci herhangi bir sorudan istediği başka bir soruya geçebilir. İsteddiği soruya istediği kadar zaman ayırabilir. Gerekliyse ve uygunsa bunlar bilgisayarla da yapılabilir. Kağıt kalem sınavlarında sorular sıralı olarak verilir. Öğrenci soruları istediği sıra ile karşılaştırmalı olarak inceleyebilir ve yanıtlayabilir. Bu nedenle birbirine bağımlı, yanıtları birbirine koşullu sorular sorulamaz. Sorulara sıra ve zaman sınırları konamaz. Bilgisayar destekli ölçmelerde ise sorulara önkoşullar konabilir; böylece herhangi bir soruya verilen yanıtın niteliğine uygun başka bir soruya sıçratılabilir. Sıra ve zaman denetimi yapılabilir. Başka bir deyişle yeteneğin toplam niceliği kadar, birim zamana düşen miktarı da, yani güç de ölçülebilir. Dahası, başarının birbirini izleyen zaman dilimleri boyunca gelişim çizgisi de ortaya çıkarılabilir.

Okuma yeteneği, eğitimde başarıyı belirleyen en önemli önkoşullardan biridir. Başarısızlığın tedavisinde okuma güçlüklerinin teşhisi önem taşımaktadır. Ancak, öğrencinin okuma yeteneğini ölçerken, okutulan metinlerin okunabilirlik derecesinin de saptanması gerekir. Bu da, okuma parçalarının geçen sözcüklerin, cümlelerin sıklık ve uzunluklarının ölçülmesini, değişik ölçütlere göre kümelenmesini gerektirir. Zaten, yaygın olarak kullanılan testlerde de testin bütünü için ortalama, standart sapma, geçerlik-güvenirlilik katsayılarının, tek tek her soru için de, ayıredicilik gücü, güvenirlilik göstergesi, güçlük derecesi gibi istatistiklerin hesaplanması öngörülür. Bunlar zaman alıcı, dikkat gerektiren ve olağanüstü sabır isteyen işlerdir. İnsanlar çok akıllı oldukları için iğneyle kuyu kazmaktan kaçınırlar. Ama, bilgisayar hiç yüksünmeden pösteki de sayabilir.

(BU YAZININ İKİNCİ BÖLÜMÜNÜ GELECEK SAYIMIZDA BULACAKSINIZ.)

**İnsanlar çok akıllı
oldukları için
iğneyle kuyu
kazmaktan
kaçınırlar.
Ama, bilgisayar
hiç yüksünmeden
pösteki de
sayabilir.**

KAYNAKÇA

1. Baykal, A. "Bilgisayarın Öğretim Sistemine Katkısı". Bildiriler: 1. Türkiye Bilgisayar Kongresi. Ankara. Ajans İletim, 20 Aralık 1983, s.107-112.
2. Baykal, A., Inelmen, E. "Oyun, Eğitim ve Bilgisayar". Bilişim'84: Bildiriler Yıldız Üniversitesi Matbaası, 8-10 Ekim 1984, s. 341-348.
3. Baykal, A. "Bilgisayar Destekli Öğretim", Yaşadıkça Eğitim, Sayı 2, Ekim 1986, s.30-31.
4. Baykal, A. "Bilgisayar Bilgi Yayar", Boğaziçi, Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği Yayın Organı, İlkbahar'89, 1989, s.33-35.
5. Baykal, A. "Education in the Information Environment". OECD, ICCP. Information Technology and Economic Development, İstanbul 3-5 November 1986, ss. 11.
6. Baykal, A. "Microcomputer Assistance in Teacher Training", Smith, A., Riebel, F.H., Hebron, C. (Eds.). 1986 International Seminar on Staff/Faculty Development: Proceedings, Newcastle upon Tyne Polytechnic, January 1987, s.67-73.
7. CERJ. New Information Technologies. Paris: OECD, 1986.
8. Lamberton, D.M. (Ed.) Economics of Information and Knowledge. Middlesex: Penguin Books Ltd. 1971.
9. Martin, James, Adrian R.D. Norman. The Computerized Society. Middlesex: Pelican Books, 1973.
10. McLuhan, Marshall. Understanding Media. London: Abacus, 1973.
11. Stonier, Tom. The Wealth of Information. London: Thames Methuen., 1983.

ÇAĞDAŞ TÜRKİYE'DE, ÇAĞDAŞ ÇOCUKLAR İÇİN
ÇAĞDAŞ BİR DERGİ VAR

SİZLERE,
HER SAYFASI
4 RENKLİ
PİRİL PİRİL
YEPYENİ BİR
BESYIL
İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ
DERGİSİ
SUNUYORUZ.

ÜNİTELERLE
BESYIL
İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ

YA/BA YAYINLARI

YAYIN BASIM EĞİTİM ARAÇ VE GEREÇLERİ AŞ.
ESKİ LONDRA ASFALTI 19 ŞİRİNEVLER/İSTANBUL TEL: 551 52 04-552 04 86